

# Hva vil du bli når du blir stor?

*En kvalitativ studie av ungdom og utdanningsvalg*

**Kristine C. Grinderud**



Masteroppgave i pedagogikk

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Pedagogisk forskningsinstitutt

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2008

---

## SAMMENDRAG AV MASTEROPPGAVEN I PEDAGOGIKK

**TITTEL:**

Hva vil du bli når du blir stor?

*En kvalitativ studie av ungdom og utdanningsvalg*

**AV:**

Kristine C. Grinderud

**EKSAMEN:**

Masterstudiet i pedagogikk, allmenn studieretning

**SEMESTER:**

Høst 2008

**STIKKORD:**

- Pedagogisk sosiologi
- Utdanningsvalg
- Yrkesvalg
- Ungdom

## Forord

Endelig. Dette har jeg ventet på. En masteroppgave er en lang prosess, og det er flere som har vært med på prosessen jeg ønsker å takke.

Først og fremst vil jeg takke informantene mine. Uten dere hadde jeg ikke hatt det jeg trengte for å skrive denne oppgaven. Det var en glede å snakke med dere, og jeg setter stor pris på at dere ville dele tanker og erfaringer med meg. Takk også til dere som hjalp meg med å komme i kontakt med informantene.

En stor takk til min veileder, Jon Lauglo, for konstruktive innspill og gode råd underveis i prosjektet. Takk for alle litteraturtips, og ikke minst takk for at du har lest igjennom teksten underveis og kommet med forslag, både når det gjelder det faglige og det språklige.

Takk til mamma og pappa for all støtte, og ikke minst økonomisk støtte, underveis i studiet.

Takk til broren min, Petter, for at du har gått denne stien før meg. Det har vært så utrolig fint å kunne ringe deg underveis for å dele noen erfaringer om hvor frustrerende det til tider kan være å skrive en masteroppgave...

Sist men ikke minst, takk til deg, Odd Tore. Du har kommet med mange verdifulle råd underveis, og du har ikke minst hjulpet meg med mange praktiske ting knyttet til oppgaven som det er lett å glemme. Takk for at du også har lest igjennom teksten min underveis i prosjektet.

Kråkerøy, november 2008

Kristine C. Grinderud

---

<b>1. INNLEDNING .....</b>	<b>7</b>
1.1 OPPGAVENS STRUKTUR .....	8
<b>2. TEORI.....</b>	<b>10</b>
2.1 HVA ER UNGDOM? .....	10
2.2 TEORIER OMKRING SOSIAL KAPITAL .....	14
2.3 TEORIER OMKRING KULTURELL KAPITAL .....	14
2.4 MOTIVASJON .....	15
2.5 FAKTORER SOM KAN VÆRE MED PÅ Å BEGRENSE VALG AV UTDANNING OG YRKE.....	16
2.6 STRUKTURBASERTE TEORIER PÅ YRKES- OG UTDANNINGSVALG.....	17
2.6.1 Boudons teorier omkring sosial ulikhet .....	18
2.6.2 Tre mulige forklaringer på forskjeller i skoleprestasjoner .....	19
2.6.3 Blir de dyttet eller går de selv? .....	21
2.7 TEORIER OMKRING VALG AV UTDANNING I DET MODERNE SAMFUNN.....	21
2.7.1 Individualisering.....	22
2.7.2 Utdanning og yrke som selvrealisering.....	23
<b>3. METODE .....</b>	<b>25</b>
3.1 MITT VALG AV METODE – NOEN METODISKE REFLEKSJONER.....	25
3.2 FREMGANGSMÅTE – UNDERSØKELSEN .....	26
3.2.1 Hvor fant jeg mine informanter? .....	26
3.2.2 Informantene og skolen de går på .....	27
3.3 INTERVJUENE .....	28
3.4 TRANSKRIBERINGEN .....	29
3.5 GENERALISERBARHET, VALIDITET OG RELIABILITET – TROVERDIGHET, OVERFØRBARHET, PÅLITELIGHET OG BEKREFTBARHET.....	29

---

3.5.1	<i>Validitet i kvalitative studier</i> .....	29
3.5.2	<i>Troverdighet</i> .....	30
3.5.3	<i>Generaliserbarhet og overførbarhet</i> .....	30
3.5.4	<i>Pålitelighet og reliabilitet</i> .....	31
3.5.5	<i>Bekreftbarhet</i> .....	31
3.6	ETISKE BETRAKTNINGER .....	32
3.6.1	<i>Krav til samtykke</i> .....	32
3.6.2	<i>Krav til konfidensialitet</i> .....	33
4.	<b>FUNN</b> .....	<b>34</b>
4.1	PRESENTASJON OG ANALYSE AV EMPIRI .....	35
4.2	BAKGRUNN FOR VALG AV VIDEREGÅENDE SKOLE .....	35
4.2.1	<i>“Jeg driver jo med dyr hver dag. Tross alt.”</i> .....	36
4.2.2	<i>“Jeg kan jo ikke velge bare fordi vennene mine går der. Det går jo ikke.”</i> .....	40
4.2.3	<i>“Da hadde det blitt Axel Hennie da. Han er jo flink.”</i> .....	43
4.2.4	<i>“Skolen... Jeg har vel ikke fått noe fra skolen.”</i> .....	46
4.3	OM FORELDRENES ØNSKER OG INNFLYTELSE .....	47
4.3.1	<i>“... de har jo så mange drømmer, de folka der.”</i> .....	48
4.3.2	<i>“En jobb skal være interessant hvis ikke så kommer du til å bytte jobb ganske fort. Det så jeg på mamma.”</i> .....	51
4.4	TANKER OMKRING SKOLEN .....	52
4.4.1	<i>“Jeg trives ikke med å gjøre skolearbeid, men jeg trives sammen med de andre i klassen.”</i> .....	53
4.4.2	<i>“Det blir jo nesten som å begynne på nytt, ikke sant?”</i> .....	54
4.5	TANKER OMKRING VIDERE UTDANNING OG YRKE .....	56

---

4.5.1	<i>“Jeg tenker sånn at jeg må ha en jobb som jeg trives med.”</i>	56
4.5.2	<i>“Tja... President i USA vel...?”</i>	61
4.5.3	<i>“Det er viktigere at jeg trives. Sånn at det er motiverende å holde på.”</i>	63
<b>5.</b>	<b>OPPSUMMERENDE DRØFTING</b>	<b>66</b>
5.1	INTERESSE ER I STOR GRAD HOVEDGRUNNEN FOR VALG AV LINJE PÅ VIDEREgåENDE	66
5.1.1	<i>Fritidsaktiviteter styrende for de som vil ha studiekompetanse, men som ikke vil gå allmenn</i>	66
5.1.2	<i>Fritidsaktiviteter ikke styrende for dem som har valgt allmenn</i>	67
5.1.3	<i>Interesse og ønske om yrke styrende for dem som velger yrkesfag</i>	68
5.1.4	<i>Informantene har store forventninger til videregående</i>	69
5.2	FORELDRE OG ANDRE ROLLEMODELLER	70
5.2.1	<i>Informantene git uttrykk for at foreldre påvirker dem lite</i>	70
5.2.2	<i>Søsken er viktig for informantene</i>	71
5.2.3	<i>Venner svært viktig for noen</i>	71
5.2.4	<i>Er ungdommene fristilte, eller er de bundet av tradisjonelle føringer?</i>	72
5.3	TANKER OMKRING FREMTIDIG YRKE	73
5.3.1	<i>Trivsel og trygghet er viktig for informantene</i>	73
5.3.2	<i>Status og prestisje mindre viktig, men viktig for noen</i>	74
5.3.3	<i>Informantene vil gjerne ha et interessant yrke litt kjapt</i>	75
5.3.4	<i>Informantene har optimistiske forventninger til fremtiden</i>	75
<b>6.</b>	<b>AVSLUTNING</b>	<b>77</b>
	<b>KILDELISTE</b>	<b>79</b>

# 1. Innledning

I disse dager mens jeg skriver denne innledningen har nesten et helt årskull av ungdommer i Norge valgt hvilken linje de vil gå på videregående skole. Valget de tar vil ha stor betydning for deres videre skolegang og yrkeskarriere. De fleste av disse ungdommene går i 10. klasse på ungdomsskolen og er 16 år gamle. Seksten år gamle skal de altså ta et valg som vil få konsekvenser for fremtiden deres. Hva velger de, og hvorfor velger de som de gjør? Hva er det som motiverer dem for å velge akkurat det de har valgt? Hva tenker de omkring disse valgene? Dette er spørsmål jeg har forsøkt å få svar på i denne oppgaven. Mine informanter snakket jeg med den første uken i mars 2008, like etter søknadsfristen til videregående opplæring som var 1. mars. De hadde akkurat valgt, og hadde mange tanker omkring dette. Noen var usikre på valget de hadde tatt, andre var derimot helt sikre på at de hadde valgt rett. Valg av videregående opplæring er ikke et valg som kun berører den enkelte, det involverer også familien, vennene, og skolen til den enkelte, for å nevne noen. Alle disse er med på å påvirke den enkeltes valg av videregående opplæring.

Utdanning er blitt en viktig del av flere ungdommers fremtidsplaner, og mange av dem jeg snakket med ga uttrykk for at utdanning og skole var viktig for dem. Skolen er i dag en viktig arena for barn og unge på mange områder. Det er en viktig arena for sosialisering og for dannelsen av sosiale nettverk. Det er en base for faglig kunnskap, og skolen har etter hvert blitt en større og større del av barn og unges hverdag. Med valg av utdanning mener jeg valg som gjelder formell utdanning etter grunnskolen og de studier de senere eventuelt sikter mot.

Etter Reform 94 har alle rett til videregående utdanning frem til utgangen av året de fyller 24 år (Opplæringsloven 1995). Tidligere forskning tyder på at dagens skole er med på å bidra til reproduksjon av sosial ulikhet fra generasjon til generasjon (Hernes 1976), men vil ikke retten til videregående opplæring og økt fokus på utdanning være med på å jevne ut dette? Politisk er satsing på kompetanse og høyere utdanning viktig. Skolen har i de senere årene hatt økt fokus på mer kunnskap i skolen. I 2006 ble Kunnskapsløftet innført, og her ble det lagt stor vekt på økt faglig oppmerksomhet i skolen (Kunnskapsdepartementet 2006). Elevene skal lære mer, og viktigheten av faglig styrke ble tillagt stor betydning. Det har kommet forslag om flere timer i skolen, og satsingen på basisfagene matematikk, norsk og

engelsk er blitt understreket. Disse ungdommene som jeg har snakket med har altså gjennom sin skolegang i grunnskolen fått understreket viktigheten av faglig kompetanse og kunnskap. Kan dette ha lagt noen føringer for hvordan de tenker om sin egen fremtid og skolegang?

Spørsmålene jeg har stilt ovenfor er sentrale i denne oppgaven, og jeg vil belyse dem ut i fra egne empiriske funn og på bakgrunn av teoretiske perspektiver, samt eksisterende forskning på området.

På bakgrunn av dette har jeg til denne oppgaven valgt følgende problemstilling:

*”Hva er det som motiverer jenter og gutter i en utvalgt 10. klasse på Østlandet til videre valg av utdanning og yrke?”*

Spørsmål jeg vil stille i tilknytning til dette er:

*”Hvilke tanker gjør ungdommene seg omkring valg av videregående opplæring?”*

*”Hvordan begrunner de valgene de har gjort?”*

*”Hvilke tanker har de omkring fremtidig yrke og høyere utdanning?”*

## 1.1 Oppgavens struktur

Jeg vil i kapittel 2 presentere de teoretiske perspektivene jeg har valgt. Det vil her bli presentert teorier som forsøker å forklare yrkes – og utdanningsvalg, og jeg vil presentere teorier som har ulike utgangspunkt for å forklare de valgene ungdommene tar. Disse teoriene vil være sentrale når jeg senere i oppgaven vil drøfte funnene mine, og når jeg vil trekke noen konklusjoner på bakgrunn av felles trekk blant funnene.

I kapittel 3 beskriver jeg metoden som er brukt for å innhente informasjonen for oppgaven. Jeg vil også gi en kort beskrivelse av metodologien som ligger til grunn for metoden. I dette kapittelet beskriver jeg også skolen informantene mine går på, og jeg gir en beskrivelse av utvalget jeg har intervjuet. Dette for å gi et bilde av om det er en stor eller liten skole, hvordan nærmiljøet omkring skolen er, og om det er spesielle områder skolen har valgt å satse på. En beskrivelse av informantene gir jeg for å gi et lite bilde av hvordan utvalget ser ut, med tanke på kjønn og etnisitet. Alle navn som blir brukt i oppgaven er fiktive navn.



I kapittel 4 vil jeg presentere funn i datamaterialet mitt. Her vil ungdommenes egne tanker og meninger komme frem.

I kapittel 5 drøfter jeg funnene mine, og ser om jeg kan trekke noen paralleller på bakgrunn av informasjonen ungdommene har gitt meg.

Kapittel 6 er avslutningen hvor jeg oppsummerer oppgaven, samler noen løse tråder, og ser om det er mulig å konkludere med noe på bakgrunn av funnene mine. I avslutningen vil jeg også si noe om denne oppgaven kan være grunnlag for videre forskning innen dette aktuelle området.

## 2. Teori

Ungdom i dag står ovenfor mange avgjørende valg. Når de er ferdige med ungdomsskolen, har de valget om de skal begynne på videregående, eller om de skal begynne å jobbe. Hvis de velger å begynne på videregående, blir de stilt ovenfor flere valg, som valg av yrkesfag eller studiekompetanse. Hvis de velger yrkesfag, må de velge hvilket yrke de ønsker seinere i livet, og hvis de velger studiekompetanse står de etter hvert ovenfor valg av videre studier og fremtidig yrke. De som velger å begynne å jobbe istedenfor å begynne på videregående står ovenfor valg av arbeid, og om de seinere har lyst til å starte på videre skolegang. Det er flere teorier som forsøker å forklare disse valgene og hva som kan være med på å påvirke ungdommene til å ta de valgene de tar. Er valgene ungdommene tar frie valg basert på hva de selv ønsker, eller er de mer bundet av tradisjonelle føringer eller andre påvirkninger? Jeg vil i dette kapitlet presentere teorier som forsøker å forklare hvorfor ungdom velger som de gjør, samt andre teorier som er relevante til problemstillingen. Teoriene jeg vil presentere er først strukturbaserte teorier som ønsker å forklare utdannings – og yrkesvalg som et resultat av sosiale strukturer i samfunnet, mens jeg etter dette vil presentere teorier basert som bryter med dette, og heller forklarer yrkes – og utdanningsvalg som valg uavhengig av sosiale strukturer, men i større grad basert på egen interesse og ønske. I tillegg til dette vil jeg gi en definisjon av sosial kapital, kulturell kapital, motivasjon, samt en innledning der jeg definerer ungdom i et historisk perspektiv.

### 2.1 Hva er ungdom?

Hva er egentlig ungdom? Og hva innebærer begrepet ungdom? Det har opp igjennom historien vært flere ulike tolkninger av dette, og det er relativt nytt at ungdomstid blir sett på som en egen fase. Forestillingen om at dette er en egen fase er noe som dukket opp i løpet av 1700 – tallet i Europa på grunn av store samfunnsmessige omstillinger som skjedde på den tiden (Illeris, Katznelson, Simonsen, & Ulriksen, 2002). Før dette har det ikke eksistert noen fase mellom barndommen og voksenlivet, og det har fra gammelt av vært slik at konfirmasjonen var et symbol på skillet mellom barndommen og voksenlivet. Forestillingen om en egen fase mellom barndom og voksenlivet oppstod først i miljøene omkring det

---

velstående borgerskapet som eksisterte i større europeiske byer på 1700 – tallet, et borgerskap med stor makt og innflytelse. Årsaken til dette kan sies å ha til dels rent praktiske årsaker fordi man i disse miljøer trengte en utdanning og en sosialisering for å overta roller innen handel og økonomi. Forutsetningen for denne sosialiseringen var et visst nivå av modenhet, og det måtte skje på en tid da de unge kunne ta del i økonomien og ta sitt ansvar der (Illeris, Katznelson, Simonsen, & Ulriksen, 2002). På denne måten ble en ny fase mellom barndom og ungdom skapt.

I tråd med dette kan det trekkes paralleller til hva Øia & Strandbu (2007) skriver i *Ung i Norge – skole, fritid og ungdomskultur*. De skriver at ungdomstiden kan betraktes som en *livsfase* der noe er uferdig i forhold til voksenlivet, men der ungdommene gradvis vokser inn i samfunnet og voksenverdenen. Verken den forestillingen om en egen ungdomstid som oppstod på 1700 tallet eller det bildet Øia og Strandbu tegner ovenfor legger vekt på den biologiske prosessen som skjer, men de retter fokus mot de samfunnsmessige og sosiale prosesser som foregår. Øia & Strandbu (2007) refererer til Eisenstadt (1971) for å vise en annen vinkling på hva ungdomstid er: At ungdom kan betraktes som en egen *kohort* altså at de er en egen avgrenset generasjon. Ut i fra dette perspektivet vil det bli tatt hensyn til at enhver generasjon ungdommer til enhver tid er i en særegen situasjon fordi generasjonene forandrer seg og samfunnet ungdommene er en del av forandrer seg. Ungdomstiden vil alltid oppleves forskjellig ut i fra den tiden de lever i. Dette kan også relateres til hva Heggen m.fl. (2001) skriver at ungdom i økende grad er en del av transnasjonale eller overnasjonale kulturelle tradisjoner og miljø som er uavhengige av hjemsted. Disse tradisjonene kjennetegnes med egne uttrykk, tegn og koder.

Etter forandringene innen ungdomsbegrepet som skjedde på 1700 tallet har det frem til nå vært en stor utvikling innen ungdom og ungdomstid. Da allmueskolen (senere folkeskolen) ble innført på 17 og 18 hundretallet fikk alle rett og plikt til skolegang. På den måten ble skole noe som ble en del av hverdagen til de fleste, men høyere utdanning var fortsatt noe som var forbeholdt den delen av borgerskapet som embetsstanden utgjorde. Det var meget sjeldent at barn fra arbeiderklassen tok videre utdanning (Illeris m.fl. 2002). Utover på 1900 – tallet hadde utdanningssystemet en voldsom utvikling og høyere utdanning er etter hvert blitt en del av hverdagen til stadig flere ungdommer. På 1960 – tallet ble grunnskolen i Norge utvidet fra 7 til 9 år, mens den i 1997 ble utvidet til 10 år. I 1994 ble treårig

videregående innført som en rettighet for alle, og de videregående retningene blir stadig utviklet og omfatter mange valgmuligheter. Utdanningen ved universitet og høyskoler blir fortløpende utviklet og tilbudene er mange, og det er flere og flere som velger å ta videre utdanning. I 1980 var 63% av guttene og 69% av jentene i videregående opplæring, mens det på 1990 – tallet var over 90% av begge kjønn i videregående skole (Nordli Hansen & Mastekaasa, 2005). Nordli Hansen og Mastekaasa viser også til at veksten i høyere utdanning har vært enda større, der det faktisk er en tredobling av andel jenter i alderen 19 – 24 år i høyere utdanning i perioden fra 1990 til 2000. Med så mange ungdommer i videre utdanning må dette nødvendigvis også gjøre noe med definisjonen ungdomstid. For noen tiår siden var det slik at man tidligere enn nå i dag gikk ut i arbeid. Nå er det slik at mange unge studerer til de er langt ute i 20 årene, mens det for noen tiår siden var slik at veldig mange begynte å jobbe før de var 20 år. Dette vil nødvendigvis få konsekvenser for hva vi i dag definerer som ungdom, og hva vi legger i begrepet ungdomstid. En alminnelig oppfattelse har vært at ungdomstiden er fra puberteten ved 13 års alderen og frem til man etablerer seg i en typisk voksentilværelse med egen økonomi, jobb og bolig (Illeris, Katznelson, Simonsen, & Ulriksen, 2002). Men hvis man tar utgangspunkt i at ungdomstiden slutter når man etablerer seg i en typisk voksentilværelse med egen økonomi, jobb og bolig, vil også ungdomstiden forlenges for svært mange på grunn av høyere utdanning fordi de da naturlig nok vil etablere seg seinere på grunn av studiene. De som er unge i dag opplever en sosial og materiell trygghet som de unge for noen tiår siden ikke opplevde. Familiesituasjonen de unge vokser opp med i dag er også annerledes med bedre økonomi, færre barn, bedre helse, og økt fokus på barna (Krange & Øia, 2005). De unge har i dagens samfunn i større grad enn tidligere generasjoner foreldre som kan gi dem en økonomisk trygghet gjennom studiene. Dette er faktorer som kan være med på å øke andelen unge som tar høyere utdanning, men som da samtidig kan være med på å forlenge ungdomstiden hvis man tar utgangspunkt i definisjonen på ungdomstid som er skissert ovenfor med henvisning til Illeris m.fl (2002).

Unge i dag står ovenfor mange utfordringer, og ungdomstid i dagens samfunn er preget av kompleksitet. På den ene siden har de unge i dag tryggheten som er beskrevet ovenfor med foreldre med bedre økonomi, og de vokser opp i et samfunn med sosial og materiell trygghet (Krange og Øia, 2005). Utdanningsmulighetene er mange, og unge har rett til videregående opplæring. Men på en annen side medfører dette også stor usikkerhet blant dagens unge. Med økt valgfrihet øker også usikkerheten omkring hva som er det rette å velge, og om

valget som er blitt tatt er det rette. Skoleverket kan som Krange og Øia (2005) skriver ligne mer og mer et marked. Antall skoler som tilbyr ulik utdanning øker, og det er i dag muligheter på utdanningsmarkedet som for få år siden ikke fantes. De ulike skolene prøver iherdig å lokke til seg studenter til sine studier, og studier i utlandet øker i omfang (Krange og Øia, 2005). Og det er også slik at jo større tilgang det er på høyere utdanning, jo høyere blir kravene og kvalifikasjonene til de enkelte jobbene, og desto mer utdanning kreves.

Ziehe (1993) hevder at de sosiokulturelle rammene for hva som definerer begrepet ungdom er i hurtig endring, og at dette legger føringer for dagens ungdom. Han peker på tre vesentlige endringer som er betydningsfulle for hvordan ungdom tenker om seg selv og hvordan vi tenker på ungdom. Det første Ziehe peker på er at ungdommer er blitt mer bevisste, og at de i større grad har en *rätt at säga upp relationen till föräldrarna* (Ziehe, 1993), og at de under denne prosessen blir konfrontert med vesentlige spørsmål og problemer som tilhører voksenverden utenfor familien. Det andre Ziehe peker på er *möjligheten til sexuella relationer* (Ziehe, 1993). Dette er et område som før kun var forbeholdt voksenverden, men som nå har fått mer flytende grenser mellom ungdomsverdenen og voksenverdenen. Det er vel faktisk slik at ungdom i dag har mer kunnskap på dette området enn de voksne. Det tredje som blir trukket frem er at ungdom i dagens samfunn kan oppleve, teste, og prøve ut flere livsstiler enn før. Her kommer begrepet ”finne seg selv” inn som jeg kommer tilbake til senere i oppgaven. Det er viktig for ungdom å danne sin egen identitet og å finne den livsstilen som passer akkurat for dem. Men dette kan, som Ziehe (1993) påpeker, også føre til en ambivalens der spørsmålet kommer frem om det er det riktige valget som er blitt tatt. Forutsetningene for å forstå begrepet ungdom er med utgangspunkt i Ziehe i stor endring i forhold til for noen tiår siden, og det er flere vesentlige forhold som må tas i betraktning. Illeris m.fl. (2002) skriver også i tråd med Ziehe, at det å være ung innebærer i dag at man må gå i gang med en kolossal prosess der man skal finne frem til de beste standpunktene i store valg som vil være avgjørende for hva man vil med livet, og i denne prosessen er det store spørsmålet hva som er riktig for akkurat den det gjelder (Illeris, Katznelson, Simonsen, & Ulriksen, 2002).

## 2.2 Teorier omkring sosial kapital

Sosial kapital er et begrep som bl.a. er knyttet til den franske sosiologen Pierre Bourdieu. Han har i tilknytning til sitt arbeid tatt i bruk begreper omkring ulike former for kapital som kulturell, økonomisk, sosial og symbolsk kapital. Jeg vil her sitere fra boken *Den kritiske ettertanke* (1991) for å gi en beskrivelse av begrepet sosial kapital:

” Den sosiale kapitalen er summen av ressursar, anten desse er aktuelle eller mulige, som eit individ eller ei gruppe forvaltar ut frå det forholdet at individet eller gruppa rår over eit varig tilfang av relasjonar, kjennskapar og gjensidige anerkjenningar som er meir eller mindre institusjonaliserte, det vil seie summen av kapital og makt som kan mobiliserast ut frå eit slikt tilfang.” (Bourdieu, 1991:104)

Vi kan skille mellom to ulike begreper innen sosial kapital, bridging og bonding. Selv om begge disse begrepene knyttes til sosial kapital, har de ganske ulike betydninger. Med bridging menes at det bygges bruer mellom ulike mennesker som ikke nødvendigvis står hverandre nær. Dette kan for eksempel være mellom mennesker som i utgangspunktet er ulike, og det er også en større åpenhet ovenfor andre (Putnam, 2000). Med bonding menes at bånd knyttes mellom mennesker som har noe felles og som ofte står hverandre nær, som for eksempel innen familien. Mens bridging kjennetegnes med åpenhet ovenfor andre, kan bonding kjennetegnes med at det er mer innadvent og distansert i forhold til andre som en ikke selv står nær.

## 2.3 Teorier omkring kulturell kapital

Kulturell kapital er også et begrep knyttet til Pierre Bourdieu. Kulturell kapital kan forstås som de ressurser et menneske besitter når det gjelder språkbruk, vaner og kunnskap. I forhold til økonomisk kapital er kulturell kapital av mer symbolsk art. Disse ressursene er igjen med på å legitimere forskjeller innen status og makt, og kan bli brukt til å tilegne seg visse fordeler. Eksempler på forhold som kan gi kulturell kapital kan være høy utdanning, kjennskap til kunst og enkelte typer musikk (Korsnes, Andersen, & Brante, 1997). Bourdieu peker blant annet på hvordan den kulturelle kapitalen er med på å opprettholde og

---

reprodusere maktposisjoner i samfunnet, og her er utdanningssystemet særlig nevnt som en institusjon som bidrar til reproduksjon av makt og status (Bourdieu, 1995).

## 2.4 Motivasjon

Motivasjon er et ord vi hører ofte i dagligspråket vårt. Vi snakker for eksempel om å være motivert, eller ikke motivert, for en bestemt oppgave. Jeg vil her med utgangspunkt i Imsen (2001) forsøke å kort definere hva motivasjon er, samt gi en beskrivelse av hva som kjennetegner indre og ytre motivasjon. Motivasjon og motivasjonsteori er et stort område innen pedagogisk psykologi, men jeg velger her å gi en kort beskrivelse av motivasjon samt sentrale begreper innen motivasjonsteorier.

Motivasjon defineres ofte som det som forårsaker aktivitet hos mennesker, det som gjør at aktiviteten opprettholdes, og det som gir aktiviteten et mål og mening (Imsen, 2001). Motivasjonsteorier finner vi ofte i psykologien, og motivasjon kan defineres ulikt ut i fra hvilket teoretisk perspektiv man har, men det holder ikke å definere motivasjon kun ut i fra gitte psykologiske teorier. Det er også viktig å ta hensyn til vår egen kulturbakgrunn når vi skal definere motivasjon, vår oppvekst og det samfunnet vi lever i gjenspeiles i hvordan vi selv definerer motivasjon, og hva som blir viktig for oss. Verdiene som vi selv definerer som viktige blir også en del av vår definisjon, hva vi anser som viktig og uviktig, vesentlig og uvesentlig, er verdier som er med på å forme hvordan vi definerer tilværelsen vår.

Det er ofte vanlig å skille mellom indre og ytre motivasjon, jeg vil her definere disse to slik Imsen (2001) definerer dem. Indre motivasjon vil si når vi er motiverte på bakgrunn av indre krefter, som for eksempel interesse. Hvis noe vi arbeider med blir holdt ved like av interesse for saken eller handlingen i seg selv er det snakk om indre motivasjon. Hvis en person spiller håndball og gjør dette fordi det er gøy og det oppleves som meningsfullt å holde på med det er det et eksempel på indre motivasjon.

Vi snakker om ytre motivasjon når en aktivitet blir holdt ved like fordi det er utsikter til en belønning eller et mål som ikke ligger i selve aktiviteten. Hvis en elev pucker leksene sine kun for å få gode karakterer slik at eleven på den måten kan komme inn på den skolen

vedkommende ønsker er det snakk om ytre motivasjon. Belønningen som venter blir viktigere enn aktiviteten i seg selv.

Indre motivasjon er teoretisk forankret i humanistisk og kognitiv psykologi, mens ytre motivasjon er teoretisk forankret i behaviorismen. Dette er teoretiske forankringer som er ganske ulike, men felles for begge motivasjonsformene er lystbetont erfaring eller en forventning om en lystbetont erfaring. Selv om det ved indre motivasjon er den indre gleden ved gjøremålet som er viktig, mens det ved ytre motivasjon er utsiktene til en belønning som er det viktigste, er de positive opplevelsene knyttet til dette viktige hos begge.

## 2.5 Faktorer som kan være med på å begrense valg av utdanning og yrke

Det er flere faktorer som kan være med å påvirke ungdommenes valg av yrke og utdanning, og dette er faktorer som gjør det vanskelig for ungdommene å ta frie rasjonelle valg. Markussen m.fl. (2006) presenterer i sin studie syv faktorer som spiller inn på valg av utdanning og yrke. Disse faktorene er *økonomiske*, *prestasjonsmessige*, *tilbudsmessige*, *kulturelle og sosiale*, *kunnskapsmessige*, *organisatoriske*, og *konkurransemessige*. Dette er faktorer som er med på å begrense valgene til ungdommene, og som på den måten påvirker hva de velger.

*Økonomiske* faktorer er de begrensningene som ligger i økonomien. Ikke alle har økonomi til å ta den utdanningen de ønsker, hybel koster penger, og lengre utdanninger betyr ofte dårlig økonomi i studieperioden. *Prestasjonsmessige* faktorer viser til at karakterene er viktige for å kunne komme inn på det man ønsker seg. Hvis karakterene er dårlige er det vanskelig å komme inn på det man ønsker seg. *Tilbudsmessige* faktorer viser til hvilke tilbud som eksisterer der man ønsker å studere. Hvis ønsket studium ikke eksisterer i geografisk nærhet, blir mulighetene færre. *Kulturelle og sosiale* faktorer kan knyttes til Boudons (1974) sosial posisjons – teori, foreldre med akademisk utdanning ønsker ikke at sønnen deres skal bli murer. For å unngå sosial nedstigning ønsker foreldre med høy utdanning at barna deres også får høy utdanning. *Kunnskapsmessige* faktorer, ungdommene har ikke nok kunnskap om hvilke muligheter de faktisk har. Det er mange yrker det er mulig å jobbe med, men ungdommene vet ikke om disse fordi de kanskje ikke er så vanlige, eller så har de fått for



---

lite informasjon om mulighetene de har. *Organisatoriske* faktorer viser til rådgivningstjenesten på skolen som ikke vil ha kapasitet til å gi omfattende rådgivning og karriereveiledning til alle elever. *Konkurransemessige* faktorer viser til at hvis søkertallene til et ønskelig studium er høye, reduseres sjansen for å få plass på dette studiet. Enkelte studier er svært populære, og har mange søkere. Dette kan føre til at kravene for å komme inn på det aktuelle studiet øker, noe som også fører til vanskeligheter med å komme inn på ønsket studium.

## 2.6 Strukturbaserte teorier på yrkes- og utdanningsvalg

I følge Beck (1992), som referert til i Krange og Øia (2005), har klassebakgrunn liten betydning for hvordan folk handler i verden, og tilknytningen til sosiale klasser har blitt svakere. Men Nordli Hansen og Mastekaasa (2005) viser til studier som tyder på at sannsynligheten for å oppnå høyere utdanning er svært ulik i høyere og lavere sosiale klasser, og ulikhetene er størst når det gjelder utdanninger som gir størst uttelling når det gjelder høy lønn, makt og prestisje (Nordli Hansen og Mastekaasa, 2005). Bakken (2007) viser til tydelige karakterforskjeller basert på klassemessig sosial bakgrunn i ungdomsskolen, noe som har vært stabilt i de senere år. Sosial bakgrunn har langt større betydning for skoleprestasjonene enn etnisitet og kjønn (Bakken, 2007)

Det foreligger mye forskning på hvorfor klassebakgrunn har betydning for unges skoleprestasjoner og utdanningsvalg, men det er grunn til å anta at det er sammensatte årsaksforhold som fører til sosial ulikhet i skolen (Bakken 2007). Dette er heller ikke noe som er særegent ved Norge, men det ser ut til å gjelde en rekke land (Nordli Hansen og Mastekaasa, 2005). Raymond Boudon (1974) søker å forklare ulike former på sosial ulikhet som blir beskrevet nedenfor. Siden sosial ulikhet i skolen ikke ser ut til å være noe som er særegent ved Norge, men å gjelde en rekke land kan Boudons teorier om sosial ulikhet også være aktuelle for å se nærmere på sosial ulikhet i Norge. I tillegg til Boudons teorier omkring sosial ulikhet blir også Bakkens (2007) teorier som kan forklare hvorfor klasseforskjellene er så store når det gjelder skoleprestasjoner presentert nedenfor.

### 2.6.1 Boudons teorier omkring sosial ulikhet

Raymond Boudon utga boken *Education, Opportunity and Social Inequality* i 1974 der han beskriver tre typer forklaringer på sosial ulikhet. De tre er *verditeorien*, *kulturteorien* og *sosial posisjon teorien*.

*Verditeorien* fokuserer på at verdiene som blir formidlet til barn og ungdom gjennom oppveksten har betydning for hvilke valg de tar i forhold til utdanning. Utdanning blir tillagt ulik betydning i forskjellige sosiale lag, og verdisystemene er forskjellige. Boudon skriver at de lavere sosiale klasser har mindre interesse av høyere utdanning enn hva de høyere sosiale klasser har, og dette blir formidlet videre til barna. I de høyere sosiale klasser har høyere utdanning stor verdi, noe som også påvirker skoleprestasjoner fordi målet om høyere utdanning stimulerer også til større innsats i skolen. Siden høyere utdanning har mindre betydning i de lavere sosiale klasser, blir også innsatsen på skolen deretter, med lavere prestasjonsnivå og lavere interesse for skolen.

*Kulturteorien* legger vekt på prestasjonsforskjellene til elevene i skolen. Elever fra de høyere sosiale klasser har høyere prestasjonsnivå enn elever fra de lavere sosiale klasser, og dette får konsekvenser for valg av utdanning. Her omtaler Boudon to faktorer, der den ene legger vekt på i hvilken grad barn fra lavere sosiale klasser blir stimulert hjemme. Fordi de ikke får de stimuli hjemmefra som kan være med på å øke skoleprestasjonene, har de større risiko for å bli skoletapere. Den andre faktoren er kulturell kapital, som er et begrep Pierre Bourdieu er frontfigur for. Her er argumentet at det er de høyere klasser og deres kultur som legger grunnlaget for hva som læres bort i skolen. På denne måten har barn fra de høyere sosiale klasser et fortrinn i skolen fordi de allerede har kjennskap til det som blir formidlet, og de vil allerede ha de ferdighetene som skal til for å lykkes. Barn fra lavere sosiale klasser vil derimot ha dårligere forutsetninger for å lykkes i skolen fordi de ikke har den kjennskapen til det som formidles som barn fra høyere sosiale klasser har.

*Sosial posisjon-teorien* går ut på at de kostnadene og belønningene det fører med seg å ta høyere utdanning eller ikke å ta høyere utdanning blir vurdert av den ungdommen det gjelder og foreldrene. Budskapet her er at utdanningsvalg i grunn er rasjonelle (Nordli Hansen og Mastekaasa 2005). Fordi dette varierer sosialt får det konsekvenser for hva den enkelte velger. Jeg vil her komme med et eksempel som Nordli Hansen og Mastekaasa beskriver for

å illustrere dette. Hvis en ungdom har en far som er lege er det et større press på denne ungdommen å ta en universitetsutdanning for å unngå sosial degradering. Men for en ungdom som har foreldre som er ufaglærte arbeidere er situasjonen annerledes fordi de risikerer ingenting ved ikke å velge høyere utdanning. (Nordli Hansen og Mastekaasa 2005).

### **2.6.2 Tre mulige forklaringer på forskjeller i skoleprestasjoner**

Bakken (2007) presenterer i *Ung i Norge* (2007) tre mulige forklaringer på hvorfor det er klasseforskjeller når det gjelder skoleprestasjoner i ungdomsskolen. Selv om disse teoriene som sagt er mulige forklaringer på karakterforskjeller i ungdomsskolen, mener jeg det også er verdt å se på disse teoriene når det gjelder utdanningsvalg fordi dette klart henger sammen med tidligere prestasjonsnivå. Det finnes også enkelte fellestrekk ved disse teoriene og Boudons teorier omkring sosial ulikhet. De tre mulige forklaringene han presenterer er aspirasjonsteori, familieressursteori og konfliktteori. Disse vil bli presentert nedenfor.

*Aspirasjonsteori* legger vekt på at ungdom med forskjellig klassebakgrunn har forskjellige ambisjoner for livet sitt, og at dette fører til forskjeller i karakterer. Hvilke fremtidige yrker som ungdom finner attraktive blir her et sentralt spørsmål. Bakken (2007) refererer til Nordli Hansen (2005) og skriver at det tradisjonelt har vært slik at ungdom fra arbeiderklassen oftere retter seg inn mot mer praktiske yrker, mens ungdom fra middelklassen oftere retter seg mot mer akademiske yrker. Dette gir igjen føringer for innsatsen den enkelte elev legger ned på skolen fordi dette er yrker med ulikt utdanningsforløp og med ulike krav til skoleprestasjoner. Det blir her også trukket fram at forventningene fra foreldrene er ulike i forhold til hvilken sosial klasse foreldrene tilhører (Sewell & Hauser, 1980). Teorier som dette fokuserer på er at det er grunnleggende forskjeller i verdier i ulike sosiale klasser når det gjelder utdanning og skoleprestasjoner. Bakken poengterer også at hvis det er slik at holdningene til utdanning og skoleprestasjoner er ulik i forskjellige sosiale klasser vil det også muligens være slik at belønninger knyttet til dette som for eksempel karakterer, vitnemål og ros oppleves ulikt og vil ha forskjellig meningsinnhold for den enkelte.

*Familieressursteori* baserer seg på teorier som fremhever intellektuelle og kognitive evner som viktige for å oppnå resultater og som i denne sammenheng vil være viktige for å oppnå gode karakterer. Skolen har i oppgave å utvikle slike ferdigheter hos elevene, men slike ferdigheter kan også tilegnes utenfor skolen. Her spiller foreldrene en viktig rolle, og det er

her forskjellene mellom klasser kan oppstå. Forskjellene oppstår fordi klassene besitter ulike ressurser i forhold til å kunne hjelpe elevene gjennom skolegangen. Ressursene det her er snakk om er ikke kun ressurser som er av kulturell art som at foreldrenes egen utdanning kan påvirke barnas innsats i skolen, men også økonomisk art. Tilgangen på internett, pc og bøker er noe som varierer ut i fra økonomiske forhold, og som kan være med på å påvirke hvordan barna gjør det på skolen. Men Bakken (2007) påpeker at det er grunn til å anta at foreldrenes utdanningsnivå har en større påvirkning på barnas prestasjoner i skolen enn hva foreldrenes økonomi har. Denne typen påvirkning foregår helt fra spedbarnsalder og frem til barna flytter hjemmefra, og da har foreldrene en vesentlig rolle i dette. På grunn av dette kan enkelte barn stille med bedre forutsetninger allerede fra de starter på skolen.

*Konfliktteori* retter seg mot skolen og betyr at skolen som må endre seg for å unngå sosiale forskjeller i skolen. Dette blir et annet fokus enn *familiressursteorien* som har fokuset på foreldrene og de ressursene som foreldrene besitter som en vesentlig årsak til ulikhet i skolen. Hovedpoenget med denne teorien er at det er de dominerende klasser i samfunnet som former skolesystemet slik at de på den måten kan ivareta sine egne interesser. Eksisterende maktstrukturer blir på denne måten reproduisert, og det er barna til de som tilhører de dominerende klassene som har det beste utgangspunktet for å oppnå gode prestasjoner i skolen. Dette skjer angivelig ved at skolen favoriserer barn fra de dominerende klasser, samtidig med at skolen legitimerer rangordningen som eksisterer i samfunnet. For å beskrive dette er det nødvendig å trekke inn begrepet *kulturell kapital* som er beskrevet tidligere i oppgaven. Konfliktteorien legger vekt på at barn fra de høyere sosiale klasser innehar den kulturelle kapitalen som er nødvendig for å oppnå gode resultater i skolen. Barn fra de høyere sosiale klasser kan på forhånd de kodene og de reglene som gjelder i skolen fordi skolesystemet som nevnt tidligere er formet av nettopp disse dominerende sosiale klasser. Barna har på denne måten bedre forutsetninger for å tilpasse seg de forventningene skolen har til dem. Læreren kan på grunn av dette gi disse elevene mer oppmerksomhet fordi de besitter en form for kulturell kapital som læreren kan identifisere seg med, og fordi de oppfyller de forventningene som stilles til dem. Elever som ikke har denne typen kulturell kapital vil falle utenfor dette fordi de ikke behersker de kodene som eksisterer i skolen, de vil ikke få den samme anerkjennelse av lærerne og de vil på denne måten føle seg fremmede. Dette vil igjen virke lite motiverende på de elevene det gjelder og dette vil påvirke prestasjonene på skolen.

### 2.6.3 Blir de dyttet eller går de selv?

Gambetta (1987) har teorier omkring valg av utdanning og yrke relatert til Boudons teorier omkring sosial ulikhet som er omtalt ovenfor. Gambetta introduserte begrepene *pushed from behind* og *pulled from the front* for å forklare hva som kan være årsaken til valgene som blir tatt om utdanning. *Pushed from behind* beskriver faktorer som 'dytter bakfra' ved valg av utdanning. Faktorene Gambetta refererer til er kulturen og de verdiene som blir formidlet gjennom kulturen som ungdommen tilhører. Dette kan relateres til Boudons verditeori (Boudon 1974) som er beskrevet ovenfor. De verdier som allerede eksisterer i kulturen ungdommen er en del av er med på å 'dytte bakfra' og på denne måten påvirke de valgene som ungdommen tar i forhold til utdanning. *Pulled from the front* derimot refererer til faktorer som er med på 'trekke forfra' ved valg av utdanning. Gambetta skriver at dette antar at ungdommene velger intensjonelt, der de foran flere valgmuligheter veier de ulike valgene ut i fra hvilken belønning de vil sitte igjen med etterpå. Ungdommene blir her 'trukket forfra' istedenfor å bli 'dyttet bakfra'. Dette er ikke så ulikt Boudons sosial posisjon teori der han skriver at utdanningsvalg er rasjonelle og at ungdommene som står foran valgene vil vurdere dem opp mot kostnadene og hvilken belønning de vil sitte igjen med etterpå.

## 2.7 Teorier omkring valg av utdanning i det moderne samfunn

Proessen rundt valg av utdanning har forandret seg i løpet av de siste tiår. For de fleste ungdommer i dag er ikke spørsmålet *om* de skal velge videre utdanning men *hva* de skal velge. Slik var ikke situasjonen for så altfor mange tiår siden. Vi behøver ikke gå lenger tilbake enn før reformene på 90 tallet for å finne situasjonen der valget mellom arbeid og skole var et mer reelt valg for ungdommene (Krange og Øia 2005). Dette valget er som Krange og Øia (2005) skriver i dag langt mer fiktivt. For ungdommene i dag er skolen langt mer enn kun en arena for læring, det er også en arena for vennskap og felleskap. De ungdommene som før valgte arbeid istedenfor utdanning hadde et sterkt arbeidsfellesskap de ble en del av, og som ble en viktig del av deres identitet. De ungdommene som i dag velger bort videre utdanning har i mindre grad dette fellesskapet å gå til. De mister denne arenaen for felleskap, sosialisering og identifisering som eksisterte for bare noen tiår siden. De blir i

dag heller karakterisert med negative betegnelser som dropouts og outsiders. For som Krange og Øia (2005) påpeker, når nesten alle går på skolen blir skolen en viktig kilde til likhet.

### 2.7.1 Individualisering

Forandringer i valg av utdanning skyldes flere faktorer enn reformene de siste årene. I følge blant annet Beck (1992), Giddens (1991) og Bauman (2000) er vi på vei mot en ny *individualisering*. Dette blir ulikt til de mer strukturerte teoriene som forklarer valg av utdanning og yrke ut i fra allerede eksisterende rammer, som sosial bakgrunn og familie. Frønes (2006:127) definerer individualisering som en prosess der de normative og rituelle føringene forsvinner, og de førende tradisjonene er i oppløsning. Det moderne mennesket kan ikke lenger lene seg mot tradisjonene, men må skape seg selv.

Dette kan passe særlig godt på ungdom fordi de er i en fase der de er svært mottagelige for kulturelle impulser, og lar seg i stor grad påvirke av det som pågår omkring dem (Øia og Strandbu 2007). Beck (1992) mener vi er på vei mot et samfunn fylt av usikkerhet og risiko, nettopp på grunn av at de rituelle føringene forsvinner og vi ikke lenger kan støtte oss på tradisjonene, men må i større grad skape oss selv i samfunnet. Når industrisamfunnene går over i en ny epoke i de vestlige samfunn, svekkes de tradisjonene som i industrisamfunnet ble ansett som viktige for hvem vi er og hvilke valg vi tar. Det som før hadde stor betydning og som var meningsbærende for hvem vi var, slik som arbeid, utdanning, familie og sosiale klasser, har i større grad mistet sin betydning. Nå må vi isteden skape dette selv gjennom valgene vi tar. Dette fører til større ansvar, fordi vi da i større grad må styre vårt eget liv på egen hånd. Hvem vi er og hvordan vi vil leve er ikke lenger gitt fra vi blir født, men dette er områder vi selv må styre. Det vi da får er som Øia og Strandbu (2007) skriver, et samfunn der menneskene får i oppgave å *sette seg sjøl i sentrum for eget liv* (Øia og Strandbu, 2007). Markussen m.fl. (2006) trekker en parallell fra individualiseringshypotesen til modeller om rasjonalitet: *"I en viss forstand har individualiseringshypotesen dermed likhetstrekk med rasjonalitetsmodeller som innebærer at aktørene forsettes å søke og velge den løsning som gir det maksimale utbyttet"* (Markussen m.fl., 2006:48) Det som skjer når mennesket får økt frihet og i større grad må konstruere sitt eget liv, er at sjansen for ikke å lykkes øker. Når vi ikke lenger kan lene oss på tradisjoner og gitte rammer over hvordan vi skal leve, stilles det

store og eksistensielle krav til den enkelte, og med dette oppstår det også muligheter for ikke å lykkes. Dette fører til et mer uforutsigbart og variert livsløp, fordi valg blir tatt ut i fra egen individuell situasjon, og ikke ut i fra sosial bakgrunn og andre forhold. På denne måten bryter individualiseringshypotesen med teorier som forklarer individuelle valg ut i fra de tradisjonelle føringer man er vokst opp med (Markussen m.fl., 2006). Thomas Ziehe påpeker også det samme i sin bok *Kulturanalyser – Ungdom utbildning modernitet* (Ziehe, 1993). Han skriver at det pågår en *”frigörelse från bindingar til traditioner”* (Ziehe, 1993:37). Med dette mener han at det vi tenker om oss selv og de bildene vi har om oss selv ikke lenger er gitt på forhånd av tradisjoner og allerede eksisterende normer, men at vi må begynne å tenke nytt om oss selv uavhengig av dette.

Ved valg av utdanning tar den enkelte et valg som innebærer økt kontroll over eget liv og fremtid, og den enkelte lærer gjennom utdanningen å tenke kritisk, og gjennom utdanningen tilegnes kunnskap som ofte bryter med tradisjonelle oppfatninger (Krange og Øia, 2005). Ved valg av utdanning må også ungdommene ta et valg som gir føringer for deres egen identitet, og utdanningen blir en del av deres egen identitetsbygging. På denne måten blir også utdanning et resultat av interesser og egne ønsker for fremtiden, istedenfor et produkt av tradisjonelle føringer og sosial bakgrunn (Markussen m.fl., 2006). Utdanningsmulighetene er i dag større, og kombinasjonsmulighetene er mange. For ungdom er utdanning i dag en selvfølge, noe som er tilgjengelig for alle (Krange & Øia, 2005). Dette fører til at utdanning og yrke i dag blir en viktig del av vår identitetskonstruksjon.

## 2.7.2 Utdanning og yrke som selvrealisering

Å finne seg selv og å være seg selv er et uttrykk som blir brukt mye. I Marianne Gullestad sin bok *Hverdagsfilosofer* (1996) viser hun ved hjelp av livshistoriene hvordan ting har forandret seg i løpet av de siste 50 år når det gjelder hvilke verdier som er viktige og hvilken selvforståelse man har. To av de fire livshistoriene Gullestad analyserer er Kari og Cecilia sine historier. Kari ble født inn i en arbeiderfamilie i Oslo i 1924, mens Cecilia er født i 1973. Cecilia er vokst opp i en liten kystby i Norge, faren er selvstendig næringsdrivende og moren er lærer i barneskolen. Kari og Cecilias livshistorier er svært forskjellige. Mens Kari fokuserer på verdier som lydlighet og ”å være til nytte”, fokuserer Cecilia på verdier som ”å finne seg selv” og verdier som har fokus på selvrealisering. Kari fikk ingen utdannelse selv

om hun ønsket det, men for Cecilia er det en selvfølge at hun skal ta høyere utdanning. I følge Ziehe (1993) er det i ferd med å utvikle seg en ny narsissistisk personlighetstype blant ungdom der kjennetegnet er behov for selvdyrking og behov for selvbekreftelse, og at utdanning og utdanningsvalg i større grad blir et spørsmål om selvrealisering og identitetskonstruksjon. For ungdom i dag er det en selvfølge at de kan ta høyere utdanning hvis de vil det. Det er en selvfølge at de skal bli gitt tid til ”å finne seg selv”, og for Cecilia er dette en selvfølge. Dette påpeker også Gullestad i teksten der hun skriver at tyngdepunktet i barneoppdragelsen er flyttet. Der fokuset før var å være lydige har fokuset nå blitt flyttet til at barn og unge skal få ”være seg selv” (Gullestad, 1996). Siden dette er verdier som blir verdsatt i dag vil det også nødvendigvis få konsekvenser for hvordan ungdommene tenker omkring sine egne muligheter når det gjelder utdanning. Dette kan også tolkes ut i fra individualiseringshypotesen, der fokuset nettopp er å skape sin egen identitet og sin egen fremtid. Det er mulig det kan trekkes en parallell mellom Cecilias historie i Gullestads (1996) bok og individualisering ved at Cecilia i større grad *må* konstruere sin egen identitet enn hva Kari måtte, fordi gitte sosiale strukturer og tradisjoner i større grad *forventet* av Kari at hun skulle ta de valgene hun tok. For Cecilia er det muligens annerledes fordi det ikke i samme grad er forventet at hun skal ta valg på bakgrunn av tradisjonelle føringer, men at hun i følge modernitetsteoretikerne i større grad *må* skape sin egen identitet og sin egen fremtid.

Teoriene jeg har presentert ovenfor kan synes å motstride hverandre, med individualisering på den ene siden og strukturbaserte teorier på den andre siden. Felles for dem er at de er viktige teorier for å få en bedre forståelse av valgene ungdom tar med tanke på utdanning og yrke. Strukturbaserte teorier hevder yrkes – og utdanningsvalg i stor grad er et produkt av sosial klasse, kjønn og familie, mens teorier omkring individualisering legger vekt på at ungdommene i stor grad *må* konstruere sin egen fremtid uten påvirkning fra tradisjonelle føringer. Disse teoriene vil være sentrale i tolkningen og analysen av mine funn, og jeg vil også bruke disse teoriene i drøftingen av funnene.



### 3. Metode

Jeg vil i dette kapittelet gjøre rede for hvilken metode jeg har valgt og hvorfor jeg har valgt den aktuelle metoden. Videre vil jeg beskrive selve undersøkelsen, både forberedelser jeg har gjort i forkant og bearbeidelser jeg har gjort i etterkant, samt eventuelle problemer jeg har møtt på under prosessen. Jeg vil så ta for meg begrepene generaliserbarhet, validitet og reliabilitet i forhold til mitt prosjekt men med fokus på kvalitativ metode.

#### 3.1 Mitt valg av metode – noen metodiske refleksjoner

I dette prosjektet har jeg vært interessert i å undersøke hvilke tanker og meninger en bestemt gruppe mennesker har omkring et tema. Med utgangspunkt i dette mener jeg en kvalitativ metode passer best til mitt prosjekt. Monica Dalen skriver at målet for kvalitativ forskning er *”å utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet”* (Dalen, 2004). Siden jeg i mitt prosjekt vil undersøke hva som motiverer elever i 10. klasse for valg av utdanning og yrke, anser jeg det kvalitative forskningsintervju som best egnet til mitt prosjekt. Intervju som forskningsmetode er i følge Kvale en konversasjon mellom to mennesker, men det er en konversasjon som har en hensikt og et mål (Kvale, 1997). Det som i tillegg skiller forskningsintervjuet fra en vanlig samtale, er den skjeve maktbalansen ved at det er intervjueren som styrer samtalen og som definerer spørsmålene som blir stilt (Kvale, 1997). Undersøkelsen bygger på en *fenomenologisk tradisjon* fordi jeg i prosjektet er interessert i informantenes subjektive meninger og forklaringer omkring et gitt tema. Kjennetegn ved fenomenologien er at den subjektive opplevelsen til informantene er i fokus, og en dypere forståelse av enkeltpersoners erfaringer er sentralt (Thagaard, 1998). Eller som Kvale (1997) skriver, et fenomenologisk perspektiv fokuserer på informantenes *livsverden*. På bakgrunn av dette er det viktig innen fenomenologien at jeg som forsker er åpen ovenfor informantene og deres erfaringer.

## 3.2 Fremgangsmåte – undersøkelsen

Jeg har intervjuet 19 elever i 10. klasse, der intervjuene har hatt en varighet på mellom 10 minutter og 25 minutter. De fleste intervjuene hadde en varighet på 20 minutter. Med tanke på hva det var jeg ville undersøke har jeg valgt et semistrukturert intervju (Bryman, 2004), eller det Kvale kaller det halvstrukturerte livsverdenintervjuet (Kvale, 1997). Dette intervjuet beskriver Kvale som *”et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene”* (Kvale, 1997). Denne typen intervju kjennetegnes ved at informantene i utgangspunktet får de samme spørsmålene, men svarene informanten gir følges opp med spørsmål relatert til svarene de gir (Kvale, 1997). På grunn av dette blir intervjuene ulike, selv om spørsmålene som blir stilt i utgangspunktet er de samme.

### 3.2.1 Hvor fant jeg mine informanter?

Alle informantene mine er hentet fra en ungdomsskole på Østlandet, men de kommer fra ulike 10. klasser på den aktuelle skolen. Jeg kjenner en lærer på denne skolen fra tidligere, og det var vedkommende som formidlet kontakt for meg med lærerne i 10. klasse via skolens ledelse. Jeg besøkte tidlig i vinter de aktuelle klassene og informerte om prosjektet, fortalte litt om intervjuet, og hva jeg kom til å spørre om. De fleste synes dette hørtet gøy ut, og ville gjerne være med. Siden elevene er under 18 år måtte jeg få samtykke fra foreldrene før jeg startet intervjuene, og det var her det oppstod noen problemer. Jeg leverte ut et skriv om prosjektet med samtykkeerklæring til alle de elevene som sa de ville være med, og ga beskjed om at jeg måtte ha inn tilbakemelding i løpet av to dager. Men da jeg kom tilbake etter avtalt tid hadde de fleste glemt dette, mistet lappen, glemt den hjemme, eller rotet den bort. Så etter første besøk fikk jeg bare inn 5 lapper. Jeg delte derfor ut lapper til ytterligere en klasse på skolen og måtte også her purre på å få inn lappene i flere omganger. Det tok derfor en god stund før jeg hadde de informantene jeg trengte. På grunn av dette har jeg ikke foretatt noen utvelgelse av informanter, fordi det tok for mye tid å få inn samtykke fra foreldrene til å kunne ha stor nok gruppe å velge fra. Jeg hadde i utgangspunktet håpet å kunne intervju like mange gutter som jenter, men det var flest jenter som meldte seg, så det ble til slutt 5 gutter og 14 jenter. Dette kan relateres til det Bryman kaller *convenience sample*, eller *beleilighetsutvalg* (Bryman, 2004). Med beleilighetsutvalg menes at det er de

---

personene som var tilgjengelige i forhold til oppgavens problemstilling på den aktuelle skolen, og det var de som meldte seg til å ville være med på et slikt prosjekt. Det som kan være negativt med et slikt utvalg er at jeg kan få et utvalg uten særlig bredde i svarene de gir fordi de kan ha samme utgangspunkt for å melde seg til et slikt prosjekt. I tillegg er de som melder seg frivillige fortrolige med å fortelle om seg og sine studievalg, så de har ingenting de ønsker å skjule i forhold til dette. Det er mulig elever som ønsker å velge bort videregående, eller er svært usikre på valgene de har tatt ikke melder seg frivillig til et slikt prosjekt fordi de ikke har lyst til å fortelle om dette i et intervju.

### **3.2.2 Informantene og skolen de går på**

Informantene mine består som nevnt ovenfor av 14 jenter og 5 gutter. Jeg vil her gi en generell beskrivelse av dem, men jeg velger å ikke presentere hver enkelt da dette kan svekke anonymiteten de har krav på. Siden dette i tillegg dreier seg om personer under 18 år vil jeg forsøke å unngå beskrivelser som kan være med på å identifisere enkeltpersoner i undersøkelsen. Jeg velger å ikke presentere mine informanter som kjønnsnøytrale da jeg mener det er viktig for oppgaven å få frem hva både jenter og gutter tenker om det aktuelle temaet. To av mine informanter er minoritetsspråklige, det vil si at begge foreldrene deres har minoritetsbakgrunn (Island, 2007). Dette velger jeg å få frem i oppgaven da jeg mener deres bakgrunn er viktig å få frem i denne sammenhengen. Jeg velger å gi informantene mine fiktive navn når jeg senere i oppgaven skriver om de empiriske funnene. De to informantene som er minoritetsspråklige har ikke fått navn som kan knyttes direkte til land på grunn av deres krav om anonymitet.

Skolen informantene er tilknyttet ligger midt i mellom to byer på Østlandet. Skolen ligger allikevel sentralt, og områdene rundt er preget av både boligbebyggelse og industriområde samt flere butikker. Boligstrøkene omkring preges av mye husbebyggelse, men også mange boligblokker. Skolen er middels stor og har ca 300 elever. I de senere år har skolen jobbet svært mye med å forsøke å etablere et godt skolemiljø.

### 3.3 Intervjuene

Jeg valgte som tidligere nevnt å gjennomføre et semistrukturert intervju. Til et slikt intervju er det vanlig å ha en intervjuguide (Kvale, 1997) der det står listet opp en del punkter og spørsmål som jeg som intervjuer skal igjennom i løpet av intervjuet. Intervjuguiden utarbeidet jeg på forhånd, og jeg gjennomførte en pilotundersøkelse der jeg ved hjelp av intervjuguiden intervjuet en gutt jeg kjenner som passer til aldersgruppen. I tillegg til intervjuguiden hadde jeg også en liste med punkter som kan ha vært med på å påvirke informanten i valget av videregående opplæring. Denne listen la jeg frem under intervjuet, og jeg ba informanten om å se om det var noen av punktene som passet eller som ikke passet. Denne listen fungerte bra fordi jeg opplevde at informantene da fikk noe konkret å forholde seg til, og det ble enklere å reflektere omkring de ulike punktene. Noen reflekterte og var mer utfyllende enn andre da de fikk disse listene, men jeg synes generelt listene fungerte som et godt verktøy.

Kvale skriver at det ikke er kun gjennom litteratur og teoretiske studier man får kjennskap til det som skal undersøkes, men også ved å oppholde seg i miljøet som skal undersøkes får man et innblikk i for eksempel språkbruk og rutiner. På denne måten er man også mer forberedt på hva informanten kommer til å snakke om (Kvale, 1997). Som lærer i ungdomsskolen gjennom flere år føler jeg at jeg var godt forberedt på dette punktet, men jeg valgte bevisst å gjennomføre undersøkelsen på en skole jeg ikke har hatt tilknytning til.

Intervjuene ble gjort på skolen i skoletiden etter avtale med klassestyrer. Jeg fikk låne et grupperom på skolen som ble reservert til meg de dagene jeg skulle være der. Dørene mellom klasserommene og de ulike fløyene er alltid låst på denne skolen, så jeg fikk også låne en nøkkel slik at jeg kunne bevege meg fritt mellom de ulike klasserommene uten å måtte be om å bli låst opp for hver gang. Intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert etterpå. Jeg spurte informantene før intervjuene startet om det var greit jeg tok opp intervjuet på bånd, og alle sa det var helt greit. Før jeg satt på opptakeren spurte jeg informanten om han eller hun hadde noen spørsmål til intervjuet, og de fleste hadde noen spørsmål. De mest vanlige spørsmålene jeg fikk var hva de skulle gjøre hvis de ikke visste svaret, om de da skulle finne på svar og om det var ”skumle” ting jeg skulle spørre om. Jeg svarte at det ikke var skummelt, og hvis de ikke visste svaret skulle de bare si ”vet ikke”. Alle informantene som i forkant av intervjuet hadde gitt uttrykk for at de synes det var litt skummelt eller at de

gruet seg, ga i etterkant uttrykk for at de faktisk syntes det var ganske hyggelig å bli intervjuet.

### 3.4 Transkriberingen

Formålet med å transkribere intervjuene er i følge Kvale at intervjusamtalen da blir bedre egnet for analyse, og det blir enklere å få oversikten over materialet (Kvale, 1997). Jeg begynte med å lytte igjennom lydopptakene når jeg kom hjem hver dag, og så overførte jeg dem til pc en. Etter at alle intervjuene var gjennomført begynte jeg med transkriberingen. I de første to intervjuene skrev jeg av ordrett alt som ble sagt, men jeg fant ut at dette tok unødvendig lang tid, så jeg valgte til slutt å utelate fyllord som liksom, ikke sant, etc. Dette er ord som ikke gir noen betydning i de sammenhenger de er blitt utelatt fra transkripsjonen så det har ikke fått noen konsekvenser for datamaterialet. Ellers ble alt skrevet nøyaktig ned. I følge Bryman er det i kvalitative undersøkelser ikke bare hva mennesker sier som er interessant, men også hvordan de sier det (Bryman, 2004). Dette har jeg vært bevisst på under transkriberingen så jeg har også skrevet i parentes ting som vil ha betydning for hvordan datamaterialet kan tolkes, som for eksempel hvis informanten ler, er ironiske, tar en lang tenkepause, nøler etc. Antall transkriberte sider endte til slutt på 118.

### 3.5 Generaliserbarhet, validitet og reliabilitet – troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og bekreftbarhet

Generaliserbarhet, validitet og reliabilitet er begreper som i stor grad forbindes med kvantitativ forskning der man har store datasamlinger å jobbe med. Jeg vil i denne delen i tillegg til å gjøre rede for disse begrepene i forhold til mitt datamateriale, også gå inn på tilsvarende begreper som er mer relevante i forhold til kvalitativ forskning, troverdighet, overførbarhet, pålitelighet, og bekreftbarhet.

#### 3.5.1 Validitet i kvalitative studier

Validiteten til forskningen henviser til om jeg har undersøkt det jeg ønsker å undersøke. Er datamaterialet egnet til å besvare problemstillingen for prosjektet? For å sikre dette er det

viktig at informantene har svart på spørsmålene de har blitt stilt under intervjuet. Det er også viktig at jeg som intervjuer har vært kritisk til de spørsmålene jeg har stilt, og vært bevisst på å stille spørsmål som vil være med på å kunne svare på problemstillingen. Lincoln og Guba (1985) har presentert fire former for validitet til bruk innen kvalitative studier: *troverdighet*, *overførbarhet*, *pålitelighet*, og *bekreftbarhet* (Dalen, 2004). Jeg vil med utgangspunkt i disse presentere mitt prosjekt, i tillegg til å knytte dem opp til begrepene generaliserbarhet og reliabilitet som er mer vanlig i kvantitative studier.

### 3.5.2 Troverdighet

*Credibility* eller *troverdighet* (Lincoln & Guba 1985, Dalen 2004) bygger på om de ulike trinnene innen forskningen er gjennomført på en troverdig og korrekt måte. Det anbefales også at informantene leser igjennom funnene til forskeren slik at det sikres at forskeren har fått en riktig forståelse av det som blir undersøkt, og at forskeren har forstått informantene riktig (Bryman, 2004). Dette har jeg ikke gjort i mitt prosjekt fordi jeg mener det ikke har vært nødvendig med tanke på hva jeg har ønsket å undersøke og metoden jeg har brukt. Jeg har vært ute etter hva en gruppe elever tenker konkret om utdanning og yrke, som jeg igjen vil tolke med forankring i aktuell teori på området. Jeg har ikke i min oppgave forsøkt å få en forståelse av et enkelt miljø men kun vært ute etter konkrete tanker og meninger om et gitt tema. Svarene jeg har fått har jeg transkribert direkte fra lydopptak gjort under intervjuene. Svarene jeg har fått vil igjen bli knyttet opp mot teori og forskning på området. Hvis jeg hadde brukt observasjon som metode føler jeg dette punktet hadde vært mer aktuelt enn ved intervju som jeg har valgt som metode.

### 3.5.3 Generaliserbarhet og overførbarhet

Med generaliserbarhet menes om funnene kan generaliseres og gjøres allment gjeldene, og ikke bare gjeldene for det utvalget jeg har undersøkt. Generaliserbarhet knyttes ofte mot en positivistisk tradisjon og er et aktuelt tema innen kvantitativ forskning. Siden dette er en kvalitativ studie der jeg har intervjuet 19 ungdommer om deres tanker omkring et tema, er det vanskelig å snakke om generaliserbarhet i denne undersøkelsen. Det jeg har vært interessert i er nettopp deres tanker og meninger om det aktuelle temaet. Et alternativ til generaliserbarhet innen kvalitativ forskning er *transferability*, eller *overførbarhet* på norsk

---

(Lincoln and Guba, 1985). Kvalitative studier samler en stor del kunnskap om et lite område, og med overførbarhet mener Lincoln og Guba at denne kunnskapen kan brukes i andre lignende undersøkelser under tilsvarende forhold (Lincoln & Guba, 1985). På denne måten kan kunnskap fra en kvalitativ studie være overførbar til andre aktuelle områder istedenfor kun å gjelde den aktuelle studien.

### 3.5.4 Pålitelighet og reliabilitet

Reliabilitet er også et begrep som i stor grad er knyttet opp mot kvantitativ forskning, og viser til i hvor stor grad mine resultater kan reproduseres av en annen forsker til en annen tid. Stor grad av reproduksjon viser høy reliabilitet, lav grad av reproduksjon viser lav grad av reliabilitet. I kvalitative studier blir det vanskelig å sette slike krav, fordi faktorer som tid, miljø, og selvsagt informantene er med på å påvirke hvilke resultater som kommer frem. Dette er faktorer som stadig er i endring, og det vil derfor være vanskelig å oppnå nøyaktig samme resultat i et annet prosjekt (Dalen, 2004). Reliabilitet er ikke særlig omtalt innen begreper som omhandler kvalitativ forskning, men det er isteden trukket inn i spørsmålet omkring validitet i kvalitative studier (Dalen, 2004). Med utgangspunkt i dette er det da fordelaktig å snakke om *dependability* eller *pålitelighet* (Lincoln & Guba, 1985) istedenfor reliabilitet i kvalitative studier. Undersøkelsens pålitelighet bygger på om hele prosessen omkring undersøkelsen, som problemstillinger, transkripsjoner, intervjuguide, osv, er gjennomført på en pålitelig måte. Bryman skriver at for å styrke dette kan det være fordelaktig om flere personer er delaktige i prosjektet, slik at prosessen kan bli diskutert og vurdert av andre enn forskeren selv. I forhold til mitt prosjekt har jeg ivaretatt dette ved å diskutere prosjektet med andre og la andre lese igjennom materiale underveis i prosjektet slik at dette kan styrke kvalitetssikringen av prosjektet.

### 3.5.5 Bekreftbarhet

Dalen skriver at en forsker alltid vil stille med en forforståelse av det som skal undersøkes, og dette vil kunne påvirke hvordan datamaterialet vil tolkes (Dalen, 2004). Dette aspektet er relevant i forhold til det siste punktet, *confirmability* eller *bekreftbarhet* (Lincoln & Guba 1985, Dalen 2004). Er jeg som forsker knyttet til miljøet som skal undersøkes på andre måter enn som forsker? I følge Dalen er det her viktig at jeg som forsker gjør rede for dette

slik at leseren selv kan vurdere om dette kan ha påvirket tolkningene jeg har gjort i forhold til datamaterialet mitt (Dalen, 2004). Svaret på dette er todelt. Jeg har tilknytning til miljøet fordi jeg har jobbet som lærer i ungdomsskolen i flere år, så jeg har kjennskap til ungdomsskolen som miljø. Det jeg ikke har tidligere kjennskap til er nettopp det jeg vil finne ut mer om, nemlig hva ungdommene tenker om fremtidig yrke og utdanning. At jeg har kjennskap til miljøet fra tidligere fordi jeg er lærer, tror jeg heller har vært positivt fordi jeg er "vant" til å snakke med ungdommer og intervjuene gikk kanskje av den grunn litt lettere.

## 3.6 Etiske betraktninger

Jeg vil med utgangspunkt i Dalen (2004) her presentere to retningslinjer, krav om samtykke og krav om konfidensialitet, som er utformet av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap, jus og humaniora (NESH, 1999 i Dalen, 2004). Jeg vil presentere disse to retningslinjene opp mot mitt eget prosjekt.

Prosjektet er meldt og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

### 3.6.1 Krav til samtykke

Alle som skal være med på et prosjekt må gi sitt samtykke til dette. Informantene i mitt prosjekt var under 18 år så jeg måtte i tillegg få foresattes samtykke i tillegg til at informanten selv ga sitt samtykke. Men det var her viktig å få frem at selv om foresatte ga sitt samtykke, kunne informanten når som helst trekke seg fra prosjektet. Dette kom også klart frem på informasjonsskrivet jeg delte ut, at det var helt opp til informanten selv om hun eller han ville være med eller ikke. I dette informasjonsskrivet beskrev jeg også prosjektets formål, og eksempler på hva jeg kom til å spørre om under intervjuet. Jeg forklarte også hvordan datamaterialet ville bli oppbevart, og at det ville bli anonymisert. Denne informasjonen ga jeg også muntlig til elevene.



### **3.6.2 Krav til konfidensialitet**

Informantens krav til konfidensialitet er svært viktig i slike prosjekter, og det er spesielt viktig når informantene er under 18 år. Jeg har anonymisert alle informantene som var med i undersøkelsen. Det kommer ikke frem noen navn verken i notater eller på lydopptak. Når jeg senere i oppgaven skal analysere datamaterialet, vil jeg bruke fiktive navn som ikke kan bli knyttet til informanten det gjelder. Navnet på skolen eller på lærerne jeg har hatt kontakt med kommer heller ikke frem noe sted. Hvis noen av mine informanter leser oppgaven vil de antagelig kjenne seg igjen i enkelte sitater, men jeg kommer ikke til å bruke sitater som kan være med på å svekke informantenes krav om konfidensialitet.

## 4. Funn

Alle informantene mine går som tidligere nevnt på samme skole, men er fordelt på to forskjellige 10. klasser. Som beskrevet tidligere i oppgaven er det en overvekt av jenter blant informantene mine, men i klassene som informantene gikk i var det tilnærmet like mange jenter og gutter. Jeg forsto tidlig at jeg ville ha et mye større utvalg å velge blant hvis det ikke hadde vært slik at foreldrene måtte godkjenne det. Så å si alle i klassene kunne tenke seg å være med, men det var som tidligere beskrevet det å få tilbake lappene fra ungdommene som var det store hinderet. Det var flere gutter som meldte sin interesse, men de så ikke vitsen med at de måtte få foreldrenes underskrift på noe de mente de bestemte helt selv. *"Det har vel ikke mora mi noe med vel?"* var et svar jeg hørte ofte, og da er mitt inntrykk at litt av interessen for å være med forsvant. Jeg kan forstå argumentene deres for at de er 16 år og kan allerede styre noen ting selv, som at de faktisk hadde valgt linje på videregående uten at foreldrene trengte å godkjenne dette. At de da måtte få foreldrenes underskrift for å svare på spørsmål knyttet til nettopp dette valget skjønner jeg de ikke helt så hensikten med.

Alle informantene mine er født i 1992, og alle bortsett fra Mads og Elina<sup>1</sup> er født i Norge og er etnisk norske. Både Mads og Elina er født i ikke – vestlige land og begge kom til Norge da de var små. Både Mads og Elina snakker nesten flytende norsk, og de både `kler og ter` seg som en hvilken som helst annen norsk ungdom. Ingen av dem definerer seg selv som noe annet enn norsk ungdom heller, og de passer absolutt ikke inn i den litt stereotype fremstillingen som er blitt skapt om ungdom fra ulike minoriteter.

Alle mine informanter er som ungdom flest, og er opptatt av de tingene ungdom i dag er opptatt av som venner, idrett, musikk. Ungdommene jeg intervjuet fremstår som reflekterte, de er initiativrike, og de har mange tanker omkring fremtiden. Mange av dem vet det vil kreve hardt arbeid for å oppnå målene de har satt seg, men de er innstilte på det.

---

<sup>1</sup> Alle navn er fiktive.

---

## 4.1 Presentasjon og analyse av empiri

Empirien har jeg valgt å fremstille temasentrert (Thagaard, 1998), det vil si at jeg presenterer empirien i ulike temaer der hvert av temaene blir belyst ved å se om jeg kan sammenligne informasjon jeg har fått fra de ulike informantene. Jeg har valgt denne metoden fordi jeg mener empirien blir mer strukturert på denne måten, og det blir enklere for leseren å forholde seg til materialet som blir presentert. I tillegg mener jeg det på denne måten blir enklere å få frem bredden i datamaterialet mitt. Jeg har valgt ut temaer ut i fra hva som er relevant i forhold til oppgaven, og jeg har valgt ut spørsmål og svar fra datamaterialet som vil være med på å belyse de ulike temaene på best mulig måte. Jeg har også på best mulig måte forsøkt å vise en bredde innen de ulike temaene som også gjenspeiler bredden i svarene jeg har fått av informantene. Jeg har valgt å ikke dele informantene inn i ulike grupper da jeg ikke fant dette hensiktsmessig. Etter dette kapittelet vil jeg ha et kapittel med oppsummerende drøfting der jeg drøfter de ulike funnene på en grundigere måte.

## 4.2 Bakgrunn for valg av videregående skole

Gambettas (1987) begreper *pushed – from – behind* og *pulled – from – the – front* ble introdusert for å kunne forklare ungdoms utdanningsvalg. *Pushed – from – behind* tar utgangspunkt i at det er noe som dytter ungdommen bakfra når de velger utdanning, som for eksempel kultur og verdier. *Pulled – from – the – front* henviser til at det er noe som trekker forfra når ungdommen skal velge. Dette kan være noe som motiverer til å velge akkurat det de velger, som for eksempel høy lønn eller status. Det er belønningen de vil sitte igjen med etterpå som blir vurdert. Boudons (1974) verditeori tar utgangspunkt i at de verdier og holdninger som blir formidlet til barn og ungdom gjennom oppveksten vil ha betydning for hvilke valg ungdom vil ta i forhold til utdanning, mens blant andre Beck (1992) og Ziehe (1993) mener ungdom ikke lengre kan lene seg mot tradisjoner, men må i stor grad skape sin egen fremtid uavhengig av tradisjonelle føringer. De må som Krange og Øia (2007) påpeker, i større grad *sette seg sjøl i sentrum for eget liv*.

#### 4.2.1 “Jeg driver jo med dyr hver dag. Tross alt.”

*Om interesser og fritidsaktiviteter som bakgrunn for valg av linje på videregående*

Mange av informantene nevnte forskjellige interesser og fritidsaktiviteter som årsak til valg av linje på videregående. Dette kan være i tråd med det Ziehe (1993) skriver at ungdom i dag i større grad har behov for bekreftelse, og at utdanningsvalg i større grad blir i større grad et spørsmål om selvrealisering og identitetskonstruksjon. Da jeg spurte Anne hvorfor hun hadde valgt medier og kommunikasjon som 1.valg svarte hun: *”Fordi jeg synes det er morsomt med redigering av bilder og sånn, og da tror jeg skolehverdagen min vil bli litt morsommere, og da tror jeg kanskje det kan bli litt lettere å gå på skolen, og glede seg litt mer, egentlig”*. Anne fokuserer på at hun kan gjøre skolehverdagen litt lettere og litt morsommere hvis hun velger en linje som legger vekt på interessene hun har på fritiden. Hun forteller at hun liker å ta bilder, og at hun gjerne kan tenke seg å bli fotograf. Marit forteller at hun har valgt naturbruk som 1.valg, og dette begrunner hun slik: *”... fordi jeg har lyst til å bli veterinær, også har jeg ikke lyst til å sitte inne på en stol hele dagen, jeg har lyst til å være ute også, og da synes jeg det er greit å begynne der”*. Hun forteller at hun liker å jobbe ute, men at hun er lei skolefagene og at skoledagene er så like. Ved å velge en skole der hun kan holde på med interessene sine samtidig som hun kan få studiekompetanse tror hun dette kan virke motiverende for videre skolegang. Marit forteller at hun har hest og på skolen hun har valgt kan hun velge en linje med hest i 2.klasse. Dette forteller også Helene som også har hest. Hun driver med dressur, og dette tar mye av fritiden hennes og er noe hun liker veldig godt. Hun har derfor valgt naturbruk fordi hun sier hun liker å jobbe ute, og fordi hun er lei skolen og trenger variasjon. Hun forteller også at studiekompetanse er viktig for henne fordi hun vil studere videre etter videregående.

Flere av informantene mine har valgt idrett som 1.valg på videregående og begrunner det slik som både Anne og Marit, nemlig ut i fra interesse. Mange av dem spiller håndball eller fotball og er litt lei skolen. De håper de kan få en variert skoledag ved å velge noe som gjør at de får skolegang samtidig som de kan holde på med det som interesserer dem. Dette kan relateres til det Gullestad (1996) skriver at *”å være seg selv”* er en verdi som er viktig i dagens samfunn. For disse ungdommene er det viktig å ta en utdanning som også sier noe om hvem de er. Gry er en av dem som har valgt idrett ut i fra interesse. Hun driver med håndball og valget begrunner hun slik: *”Idrett tok jeg fordi det er samtidig med skole.. jeg vil*

ikke gå på allmenn, ikke i det hele tatt, for jeg orker ikke tre sånne ungdomsskoleår igjen". Jenny begrunner valget slik: *"Jeg driver med håndball, også får jeg studiekompetanse i tillegg til at jeg kan holde på med håndball og sånn inne i mellom, og det ser litt morsomt ut"*. På spørsmål om hun vet hvor ofte det er idrettstimer i uka svarer hun: *"Det er jo nesten hver dag, og det er jo mye morsommere det enn å sitte med matte og alle de faga der som det er på allmenn"*. Begrunnelsene til Gry og Jenny er svært like. De vil ha en variert skoledag, og de gir begge uttrykk for at de er lei skolen og trenger en forandring. De vil begge ha studiekompetanse slik at de kan studere videre, og de sier dette er viktig for dem, men frem til de oppnår studiekompetanse sier de at de trenger variasjon i skolehverdagen. Jonas driver med fotball og begrunner valget av idrett slik: *"Jeg spiller fotball, og jeg trenger en vri på den vanlige skolehverdagen. Jeg har gått litt lei av det"*. På spørsmål om studiekompetanse er viktig for ham svarer han: *"Ja, det er viktig. Jeg skal ikke bli snekker eller noe du blir etter videregående. Jeg vil videre"*. Flere av de som har valgt idrett sier at de bruker mye tid på idretten de driver med i uka, og synes bare det er positivt at de kan bruke enda mer tid på det som interesserer dem. På spørsmål om de er redde for å bli lei svarer noen at de har tenkt tanken, men at de tror det skal bli bra. De gleder seg mest til å kunne fylle skoledagen med andre ting enn bare skolefag slik de gir uttrykk for at det er på ungdomsskolen. Dette sier litt om forventningene ungdommene har til videregående. Mitt inntrykk er at mange av informantene ser på videregående som "redningen" i en kjedelig skolehverdag. Det kan virke som om informantene tenker at bare de begynner på videregående så blir skolen morsommere.

Nora og Kristian har valgt yrkesfaglige linjer, men begrunner også dette ut i fra interesse. Kristian har valgt restaurant og matfag, og han har lyst til å bli kokk. Han begrunner dette valget med at han synes det er kjempegøy å lage mat, og at han ofte lager middagene hjemme. Det han synes er best med å velge denne linja er at han kan utvikle seg videre samtidig som han kan holde på med det han liker best. Han oppsummerer det kort og greit slik: *"Jeg synes det er artig å lage mat, og jeg synes det er artig å lære nye ting via skolen"*. Nora har valgt design og håndverk, og vil bli frisør. Dette sier hun er fordi hun alltid har hatt lyst til å bli frisør, og at hun nå fungerer som "hobbyfrisør" for venner og kjente. Men det som er litt artig er at Nora har satt opp alle tre ønskene til videregående etter interesse, og hun gir uttrykk for at det er det samme hvilken av dem hun kommer inn på fordi hun synes de er like interessante alle sammen. Slik er det ikke med noen av de andre informantene mine.

De fleste gir uttrykk for at både 2. og 3. valgene er mer eller mindre listefyll, og at de satser på å komme inn på 1.valget. Noen gir selvfølgelig uttrykk for at 2.valget hadde vært ok å komme inn på, og at de hadde begynt om de kom inn på det. Men det er påfallende hvor mange som egentlig ikke har noe forhold til 3.valget. Lise beskriver 3.valget sitt slik: ” *Ja, nei, det er vel mest fordi jeg ikke hadde noen anelse om hva... jeg håper jo... det er vel egentlig bare sånn sikring for jeg håper jo jeg i hvert fall kommer inn på noe av det andre da*”. Lise er ikke alene om å ha et slikt forhold til 3.valget sitt. De fleste jeg snakket med hadde et litt vagt svar da jeg spurte dem om 3.valget. Markussen og Sandberg (2006) påpeker også i sin studie at det er en høyere andel som slutter på videregående av de som kom inn på 2. og 3. valget sitt, enn av de som kom inn på 1.valget. Men Nora er, som jeg har påpekt ovenfor, den av informantene som gjerne kunne kommet inn på hvilken som helst av valgene sine fordi hun har interesser som kan knyttes til dem alle tre. På 1.plass har hun som nevnt valgt design og håndverk fordi hun vil bli frisør. På 2.plass har hun restaurant og matfag, og på 3.plass har hun teknisk og industriell produksjon (TIP)<sup>2</sup>. Disse valgene forklarer hun med at hun liker å lage mat så hun kunne gjerne tenke seg å bli kokk, og hun ”mekker” bil på fritiden sammen med stefaren sin så hun kan også tenke seg å bli bilmekaniker. I følge Nora er det ” *det samme hvem jeg kommer inn på så lenge jeg kommer inn på en av dem*”.

Andreas spiller teater på fritiden og har av den grunn valgt musikk, dans og drama som 1.valg på videregående. Han begrunner valget slik:

” *Jeg er veldig glad i å fremføre skuespill og sånn, og jeg driver med teater på fritiden, og det synes jeg er veldig moro, og det har jeg tenkt til å fortsette med for å prøve å komme videre der, for å bli noe innen teater eller skuespill eller noe sånt noe ...og så spiller jeg mye gitar, jeg er veldig glad i det så det er også en del av fritiden min* ”.

Andreas er ikke sikker på om musikk, dans og drama gir studiekompetanse, og han gir også uttrykk for at dette ikke er så viktig for ham. Det viktigste for ham når det gjelder videregående er å kunne holde på med noe som interesserer ham, og få utviklet seg videre

---

<sup>2</sup> Jeg vil heretter bruke forkortelsen TIP for teknisk og industriell produksjon. Det er den forkortelsen informantene bruker under intervjuene.

---

innen dette. Hva som skjer videre etter videregående har han ikke tenkt noe særlig på, og det tar han heller som det kommer.

Noen av mine informanter har valgt allmenn<sup>3</sup> fordi de ønsker å studere videre, men ingen av disse oppgir noen spesifikk interesse for allmennfag som grunn for å velge dette. Noen av dem gir uttrykk for at de har et ønske om å studere videre etter videregående, og for å kunne komme inn på de skolene de har lyst til å gå på mener de allmenn er den beste linja å gå fordi de da har det beste grunnlaget for å søke seg videre til den skolen de ønsker. Markussen m.fl. (2006) viser i sin studie at allmennfag er den studieretningen som har minst andel elever som slutter. Mitt inntrykk er at de informantene som har valgt allmennfag er mest innstilt på at det er mye jobb, og at det kreves en innsats fra dem for å komme seg gjennom og for å få gode karakterer. Kaja har valgt allmenn fordi hun har et ønske om å bli advokat, mens Elina har valgt allmenn fordi hun ønsker å bli lege eller barnelege. På spørsmål om hvorfor Kaja har valgt allmenn svarer hun dette: ” ... mest sannsynlig skal jeg bli advokat og da må jeg gå vanlig allmenn med rettslære 2. og 3. året.” Marthe har lyst til å studere økonomi videre og mener da at allmennfag gir henne det beste grunnlaget for å studere videre. Det er ulike grunner til at informantene har valgt allmenn, men mitt inntrykk er at de informantene som har valgt allmennfag i større grad *setter interesser og ønsker om studier på vent* til etter videregående. Med dette mener jeg at de informantene som ikke har valgt allmennfag men som har et ønske om å studere videre, og som på grunn av dette har valgt en linje som fører til studiekompetanse, i større grad har valgt videregående ut i fra interesse. De spiller håndball eller fotball, og har på grunn av dette valgt idrett slik at de kan holde på med interessen sin samtidig med skolen, eller de har valgt naturbruk fordi de har hest og synes det er gøy å jobbe ute. Dette kan knyttes opp mot Inglehart (1990) sin teori om postmaterialistiske verdier, der realisering av egne interesser og evner, med andre ord ekspressive verdier er svært viktig. De aller fleste av disse sier de er lei skolen og trenger en forandring. Få av de som har valgt allmenn oppgir slike grunner for valget de har tatt. De forteller heller om en interesse for studiet de planlegger *etter* videregående, og oppgir allmenn som en del av veien for å nå dette målet.

---

<sup>3</sup> Linjen heter nå studiespesialisering men jeg velger i oppgaven å bruke betegnelsen allmenn fordi jeg mener det er et mer etablert navn fremdeles og de fleste av mine informanter bruker betegnelsen allmenn.

### **4.2.2 “Jeg kan jo ikke velge bare fordi vennene mine går der. Det går jo ikke.”**

*Om venner som påvirkningsfaktor*

Da jeg startet intervjuene hadde jeg en liten formening om at ungdom til en viss grad ble påvirket av venner når det gjelder valg av videregående, og at det lett kunne bli slik at de valgte ut i fra hva vennene deres skulle velge. Det tok ikke lang tid før jeg innså at jeg hadde tatt grundig feil. Ikke bare fikk jeg konstatert at det slett ikke er slik det er, men ungdommene viste også en stor refleksjon omkring dette. Dette var noe de fleste hadde tenkt på og var bevisste på da de skulle velge linje på videregående, selv om det selvfølgelig også var noen som synes det var viktig hva vennene deres skulle velge. Men ungdommene kan selvfølgelig ha blitt påvirket *ubevisst* gjennom venner.

Anne er en av informantene som fortalte at dette hadde hun tenkt nøye på: *”Nei, det har jeg liksom på en måte... det bestemte jeg meg for at jeg ikke skulle bli påvirka av og heller tenke på meg selv og, ja, hva er det egentlig jeg vil og ikke følge venneflokket fordi de er inne på idrett, og det er mitt 3.valg så...”*. Anne sier selv at hun tror det er bra med litt nye impulser og at det kan være litt greit med forandringer. Hun forteller at vennene hennes også er de hun spiller håndball sammen med og at det kanskje kan bli litt for mye hvis de skal gå i samme klasse også: *”Ja, det er på en måte... vi jentene er sammen hele tiden og jeg tror det kan være greit med nye ting, og da blir vi kanskje mindre lei hverandre. Det er jo typisk jenteflokk i 16.årsalderen... haha”*. Men ikke alle tenker slik som Anne omkring dette. Mia hadde en annen mening om dette da jeg spurte hva som har vært med på å påvirke hennes valg av linje på videregående:

*”Hmmm, jeg tror venner, for nesten alle venninnene mine skal gå idrett, og det er litt sånn at hvis jeg hadde valgt noe annet så hadde jeg kanskje mista kontakten med dem og så da... alle går liksom på en ting også går jeg på noe helt annet, og da må jeg bruke ganske mye tid på å finne nye venner da, og... det blir jo ikke flaut da, men når du ikke har noen å støtte deg til når det er en helt ny dag da...”*

På spørsmål om det var avgjørende for Mia at hun hadde venner som valgte likt som henne svarer hun: *”Egentlig, eller... jeg har jo hele tiden tenkt idrett da. Men så ble jeg sikker da jeg hørte at alle de andre jentene skulle velge idrett, så ja, det har vel mye å si”*. Mia gir



uttrykk for at venner er svært viktig for henne flere steder i intervjuet. Dette er også venner hun spiller håndball sammen med, og de er mye sammen. Siri er i samme vennegjeng som Mia og nevner også noe av det samme. På spørsmål om venner var avgjørende for valget hennes svarer hun: ” *Vi har lyst til å komme sammen for vi er en fin gjeng og vi har ikke lyst til å bli splitta, så det har jo hatt en betydning*”. Det er tydelig gjennom intervjuene at venner er viktig for begge disse jentene og frykten for å miste venner er stor. Det kan virke som at den fellesskapsfølelsen de får gjennom håndballen veier tungt også når det gjelder valg av videregående. Jeg får et inntrykk at dette er noe de ønsker å være en del av på videregående også. Begge jentene forteller at de har hørt fra andre som går på idrettslinja at det er et veldig bra miljø der og at de er en sammensveiset gjeng.

Synne forteller om en helt annen erfaring når det gjelder venners påvirkning til å velge linje på videregående. Hun har valgt helse- og sosialfaglig linje<sup>4</sup> mens de fleste av vennene hennes har valgt toppidrett og hun forteller at vennene hennes har prøvd å få henne til *ikke* å velge helse og sosial: ” *... men de synes bare det er taperfolk som går der, men det bryr ikke meg det. De skal gå toppidrett og sånn de...* ”. Synne forteller at hun synes det er helt greit å begynne på en linje der hun ikke kjenner noen fra før, fordi hun er ganske sikker på at hun får venner på skolen allikevel, og at vennene hennes får velge det *de* vil fordi det har *hun* gjort. Og hun understreker at det gjør ingenting at hun skal gå en linje som vennene hennes faktisk er litt negative til at hun skal ta.

Mens Mia og Siri nevner frykten for å miste venner som årsak til at de velger det samme som vennene sine, forteller andre at de ønsker å få nye venner og at dette er en av grunnene til at de ikke velger det samme som de vennene de allerede har. Ikke fordi de ikke vil beholde de vennene de allerede har, men fordi de synes det vil være spennende og morsomt å møte nye mennesker, og på den måten få flere venner i tillegg til de gamle. Elina forteller at det ikke er noen av vennene hennes som har valgt allmenn, men at dette ikke hadde betydning for henne. Hun sier hun vil få venner på videregående uansett, så det er ikke så nøye at hun ikke kjenner noen i klassen fra før. Kaja har dette å si om hvordan venner har påvirket henne: ” *Nei, jeg velger ut fra mine egne interesser og hva jeg selv har lyst til for venner får jeg uansett. Man starter jo på null en eller annen gang, så da er det bare å starte*

---

<sup>4</sup> Jeg vil heretter kalle denne linjen for helse og sosial fordi det er det informantene kaller denne linja.

*på nytt igjen... men jeg både gleder og gruer meg, egentlig. Jeg gruer meg fordi vi har et veldig fint miljø i klassen, men jeg gleder meg til å finne nye venner ”.* Helene sier noe av det samme under intervjuet: *”Nei, jeg kan jo ikke velge bare fordi vennene mine velger det. Det går jo ikke. Eller det går jo, men da får jeg ikke det jeg vil”.* Det Helene her gir uttrykk for, at hun ikke vil få tatt den utdannelsen hun vil hvis hun velger på bakgrunn av hva vennene har valgt, er noe flere av informantene gir uttrykk for under intervjuene. De virker bevisste på at det er deres valg og ingen annens valg, og at det er deres fremtid det dreier seg om. Mange av informantene blir faktisk litt oppgitt over spørsmålet om venner har vært med på å påvirke, og svarer at de synes det ville være rimelig dumt å la venner være avgjørende for et så viktig valg som det valg av videre utdanning faktisk er.

Noen av informantene forteller at de har blitt påvirket av venner til å velge linje på videregående, men på en annen måte enn de jeg har nevnt ovenfor. Dette er venner som har gått eller allerede går på den aktuelle linja og som anbefaler dem å gå der. Dette er ikke venner de kommer til å gå i samme klasse til, kanskje ikke samme skole engang. Men det er venner som har vært med på å påvirke på grunn av egne erfaringer. Kristian er en av disse som har blitt påvirket av venner som har egne erfaringer fra den utdannelsen han har tenkt til å ta. Han har valgt restaurant og matfag, og forteller om flere venner han kjenner som anbefaler ham å bli kokk: *” Jeg kjenner to stykk som går på kokkelinja nå, også kjenner jeg en som eier eget firma med kokk og sånn. Han med firmaet har tilbudt seg at når jeg er ferdig med kokkelinja så kan jeg komme til Frankrike og jobbe for ham og utdanne meg mer der”.* Kristian forteller at dette virker spennende og at han har lyst til dette. Han forteller at det selvfølgelig er litt skummelt hvis han skal dra til Frankrike, men at det først og fremst er fint hvis han kan utvikle seg videre i det han har lyst til å jobbe med. Det virker på Kristian at spesielt dette med Frankrike har vært med på å påvirke ham i stor grad. Det at han kjenner en som jobber i bransjen som har tilbudt ham jobb i et annet land etter at han er ferdig, har nok vært noe han har tenkt over da han skulle bestemme seg for videregående. Med utgangspunkt i Imsen (2001) kan det for Kristian være snakk om både ytre og indre motivasjon. Indre motivasjon fordi Kristian har en interesse for faget og opplever dette som driv i seg selv. Ytre motivasjon fordi belønningen han kan få etterpå, en fin jobb i Frankrike, også kan være med som en motivasjon. Det at han har mulighet for jobb hos en han kjenner er også en trygghet for da vet han at han har mulighet for jobb når han er ferdig. Dette har nok også vært med som en påvirkning. Kristian forteller også at han og en kamerat pleier å

lage mat sammen og prøve forskjellige nye oppskrifter hjemme. Denne kameraten går allerede på videregående og skal bli kokk, og er en av de som har fortalt mye om denne linja på videregående og at Kristian bør begynne der fordi det er en fin linje.

Ane er også en av informantene som har blitt påvirket av venner som allerede går eller har gått på den linja hun har valgt. Ane har valgt toppidrettslinja fordi hun spiller mye håndball. Dette er en linje det er vanskelig å komme inn på fordi de kun tar inn noen få elever fra hver idrett så hun er ikke sikker på om hun kommer inn. Hun forteller at det er flere hun kjenner som går der som skryter av linja, og at dette har vært med på å påvirke henne: ” ... *jeg har mange venner som går der, og som anbefaler det veldig så jeg har blitt påvirket av det*”. Dette er eldre venninner som hun kjenner gjennom håndballen. Men det er ingen hun kjenner som har søkt det samme som henne nå, så hun regner med at hun ikke kjenner noen i klassen. Men Ane påpeker at hun synes det er kjekt at hun kjenner noen på skolen fra før slik at hun slipper å være helt alene uten å kjenne noen på skolen fra før. Det virker som at det er en trygghet for noen av informantene å kjenne noen som går eller har gått den linja de har tenkt til å velge. På denne måten kan de få kjennskap til den aktuelle linja før de begynner der, og dette virker positivt fordi de da har tilgang på informasjon om den aktuelle linja fra venner og bekjente. På denne måten kan de også bli sikrere i sitt valg fordi de hører positive ting om linja fra mennesker de kjenner og som de stoler på.

#### **4.2.3 “Da hadde det blitt Axel Hennie da. Han er jo flink.”**

##### *Om forbilder, søsken og andre påvirkningsfaktorer*

Mange av informantene forteller også om søsken og andre personer som har påvirket dem. Dette kan være personer som har det yrket de har lyst på, som for eksempel skuespillere. Det er flere av informantene som har eldre søsken og det virker som at disse i stor grad er med på å påvirke, ikke bare til hva de skal velge men også til hva de ikke skal velge. Noen av informantene mine har søsken som enten har jobber de ikke kunne tenke seg eller går på skoler som de absolutt ikke kunne tenke seg å gå på, og har på grunn av dette påvirket dem til å velge noe annet. Anne forteller at hun har en eldre søster som studerer på NTNU i Trondheim: ” *Ja, til å bli sivilingeniør, men hun er litt usikker fordi hun synes det yrket kanskje virker litt kjedelig så hun er veldig usikker på om hun vil bli det*”. Anne forteller at hun er helt sikker på at sivilingeniør vil hun ikke bli. Hun synes det høres kjedelig ut, og hun

har lyst til å jobbe med ting som hun synes høres mer interessant ut, som for eksempel fotograf eller lærer. Hun forteller at hun har en onkel som underviser på høgskolenivå, men at han ikke har påvirket henne noe særlig. Mia derimot forteller at hun har en søster som studerer til å bli førskolelærer, og at hun også har lyst til å bli det: ” *Ja, fordi søsteren min har gått den veien, og fordi kjæresten hennes også er lærer, han er ungdomsskolelærer* ”. Men hun sier også at hun synes det kanskje blir litt teit å bli førskolelærer siden søsteren hennes er det, hun er redd det skal virke litt dumt å herme etter søsteren sin. Mia er også en av informantene som fortalte at hun hadde valgt linje på videregående på bakgrunn av hva vennene hennes hadde valgt. Det kan virke som om Mia søker litt trygghet i andres valg og erfaringer, og at dette blir lagt til grunn for hva hun selv ønsker å velge. Mia forteller også om søsteren sin når det gjelder planer rett etter videregående: ” *Men hvis jeg har lyst på et friår etter videregående kan jeg jo gå et år på folkehøgskole eller et eller annet sånt. Det gjorde søsteren min også*”. Familie og venner er viktig for Mia og hun snakker ofte om venner og familie under intervjuet, og de blir ofte lagt til grunn for valgene hun tar. Nora forteller også om familien og spesielt kjæresten sin når hun forteller om hennes valg av videregående. Hun har valgt frisør som 1.valg og forteller om flere som har vært med på å påvirke henne til dette valget, og som har fungert som forbilder: ” *Sånn som frisøren min, hun har jo fått meg til å gjøre det. Og hun som klipper mormora mi er en veldig god venn av familien så ho har også fått meg til å velge frisør da*”. Hun nevner også flere som har påvirket henne til 2. og 3.valget: ” *Naboen min, altså fetteren min er bilmekaniker... typen min går på mekken nå, han skal begynne på 2.året nå til høsten... han synes det er veldig ålreit der, men han synes det er rart at ei berte skal inn på mekken da*”. Jenny har valgt idrett og hun nevner søsteren sin som en som har påvirket henne fordi hun også har gått idrett og sier det er veldig bra der. På den måten ble Jenny mer sikker på at hun hadde valgt rett. Hun forteller også at søsteren hennes nå studerer til å bli førskolelærer, og at hun også har lyst til det samme. Jenny planlegger altså å velge likt som søsteren både når det gjelder valg av videregående og valg av videre utdanning. Dette gjelder også for Ane som har valgt toppidrett. Hun har en bror som også har gått toppidrett og som har fortalt henne at det er veldig bra der. Men Ane gir uttrykk for at håndballen er så viktig for henne at det var dette som veide tyngst når hun skulle velge, men at det sikkert ble et sikrere valg så lenge broren hennes hadde gått der og var veldig fornøyd. Etter videregående planlegger Ane et år på BI, selv om hun forteller at hun helst vil jobbe med mennesker i helsesektoren. På spørsmål om hvorfor hun da vil velge BI, som er en annen retning enn helsesektoren svarer hun: ” *Jeg vet*

---

ikke, men broren min gikk det samme som meg da og han sier det er veldig bra for jeg vet ikke hva jeg vil bli ennå". Ane nevner altså broren som grunn for å velge BI fordi han sier det er bra der, også tenker hun at hun da får et år til å bestemme seg for videre studier. For både Ane og Jenny er storesøsken en viktig påvirkningsfaktor. Storesøsken fungerer som forbilder, og er en viktig informasjonskilde for informantene. Eldre søsken har "gått opp stien" før dem, og kan fungere som en stabil trygghet midt i det usikre og kaotiske som det å velge videre skolegang kan være.

Mads er en av informantene som ikke oppgir venner, familie eller andre personer som påvirkningsfaktor, men et tv-program. Han skal velge tip, og det begrunner han slik: "*Fordi jeg har lyst til å jobbe i Nordsjøen med sånn oljeindustri greier da, fordi jeg har drømt om det siden jeg var liten, for jeg har alltid likt havet og sånn*". Han forteller at han så et program på tv om oljefeltene i Nordsjøen da han var 7 år gammel, og siden har han hatt lyst til å jobbe med det. Han planlegger å gå første året her, men siden må han gå videre i Stavanger på brønnteknikk. Dette er noe han er helt innstilt på for dette er noe han har planlagt siden han var 7 år gammel. Med fokus på indre og ytre motivasjon er det hos Mads snakk om en sterk indre motivasjon. For Mads er interessen for faget mer viktig enn belønningen han kan oppnå, som for eksempel høy lønn (Imsen, 2001). Men for Mads tror jeg det er belønning nok i seg selv å oppnå dette målet. På spørsmål om han kjenner noen som jobber i Nordsjøen svarer han nei, og han forteller at det kun er programmet han så som 7 åring som har påvirket ham. Mads forteller at han har innhentet mye informasjon om jobber i Nordsjøen, og om linjen på videregående i Stavanger han må gå hvis han vil jobbe med brønnteknikk. Han forteller at dette er noe han virkelig vil, og at dette er et mål han virkelig ønsker å nå.

Synne forteller også om tv – programmer når det gjelder hennes valg av videregående. Hun har valgt helse og sosial, og hun forteller at hun følger med på diverse reality – serier om sykehus på tv. På spørsmål om hva som har påvirket henne sier hun at media i stor grad har vært med på å påvirke: "*Nå går det jo en serie på TV3<sup>5</sup> som heter Sykehuset, og den ser jeg på. Den er veldig interessant*". Hun forteller at dette har ført til at hun har blitt sikrere på at hun vil jobbe på sykehus, enten som sykepleier eller som helsefagarbeider. Men hun forteller

---

<sup>5</sup> TV3 sendte i vinter reality serien Sykehuset der de fulgte leger og sykepleiere i deres jobb på et sykehus i Norge.

at hun uansett synes helse og sosial er et greit utgangspunkt for dette. Flere av informantene nevner media som påvirkningsfaktor når det gjelder valg av videregående, men ingen i så stor grad som Synne og Mads. Andreas er et godt eksempel på dette. Han har valgt linjen for musikk, dans og drama og har lyst til å bli skuespiller. Han forteller at Aksel Hennie er et forbilde når det gjelder skuespillere, og at drømmen hadde vært å spille i filmer slik som Aksel Hennie gjør. Men det som er hovedgrunnen til at Andreas har valgt denne aktuelle linjen på videregående er fordi han spiller teater på fritiden, og har hatt dette som hobby i mange år. Så det som har påvirket ham mest til å velge musikk, dans og drama er i hovedsak egne interesser.

#### **4.2.4 “Skolen... Jeg har vel ikke fått noe fra skolen.”**

##### *Om rådgiverne på ungdomsskolen*

På ungdomsskolen jeg hadde datainnsamlingen min er det slik at alle elever i 10.klasse hadde et avtalt møte hver med rådgiveren på skolen for å snakke om videregående og hva den enkelte skal velge. I tillegg var rådgiveren inne i klassene for å gi felles informasjon om videregående og for å gi praktiske opplysninger omkring søknaden og søknadsfrister. Det var blandet mening om rådgiverfunksjonen blant ungdommene jeg intervjuet, men de fleste ga egentlig uttrykk for at dette var nærmest bortkastet tid. De fleste forteller at rådgiveren bare spurte hva de hadde lyst til, også satt de fleste igjen etterpå med en følelse av at rådgiveren ikke hadde engasjert seg særlig, men heller bare vært mer eller mindre enig i det ungdommene hadde sagt. Marit forteller dette om møtet med rådgiveren: *” Det er vel det at jeg snakket litt med rådgiveren og sa jeg ikke hadde lyst til å bare sitte stille, og at jeg hadde lurt litt på (navn på skole), og da synes hun det var greit”*. Nora forteller dette: *” Nei, jeg har nesten ikke snakka med ho, ho bare spurte meg hvorfor jeg har valgt de tre valga jeg har gjort, også svarte jeg på det, og det synes ho var fint, og det var det”*. Noen har ikke snakket med rådgiveren i det hele tatt, og lurer på om det egentlig er valgfritt: *” Ja, skulle egentlig ha snakka med ho om et eller annet, men jeg vet ikke, vi har i alle fall ikke gjort det, og nå har vi jo valgt da så”*. Andre igjen forteller om generelt dårlig informasjon fra skolen, slik som Gry: *” Men på den skolen her synes jeg vi har fått skikkelig dårlig informasjon om linjer og sånn, så hvis vi hadde fått bedre informasjon om andre linjer som for eksempel restaurant og matfag så hadde jeg kanskje valgt noe annet, men jeg vet jo ingenting om noe*

*annet bortsett fra idrett*”. Et annet trekk som går igjen hos mange av informantene er at de hadde mer eller mindre bestemt seg før de snakket med rådgiveren, og at det derfor ikke hadde særlig hensikt å ha et møte med rådgiveren på skolen: ” *Jeg hadde bestemt meg lenge før jeg snakket med rådgiveren. Eller lenge før jeg visste det fantes en rådgiver her, så der er det ikke...* ”. Dette er trekk som går igjen hos de fleste av informantene. Det er ingen av informantene som forteller at de har hatt et godt utbytte av rådgiverfunksjonen. De fleste bare stusser litt på hvilken rolle rådgiveren har, og sier de ikke har hatt noe forhold til denne funksjonen. Det er til og med flere som ikke har hatt noe møte med rådgiveren, men de som har hatt et møte forteller at de i stor grad hadde bestemt seg for valget før de var å snakket med rådgiveren. En idé for skolene er kanskje å bruke rådgiverfunksjonen tidligere i året enn rett før ungdommene skal velge, slik at rådgiveren i større grad kan være med på prosessen enn hva informantene i min studie gir uttrykk for?

### 4.3 Om foreldrenes ønsker og innflytelse

Mye litteratur tyder på at foreldrenes utdanningsnivå har betydning for hvordan barna vil prestere på skolen og for hvilken utdanning de vil velge seinere i livet (Bakken, 2007, Nordli Hansen og Mastekaasa, 2005). Boudons (1974) sosial - posisjonsteori legger vekt på ungdommenes bakgrunn som betydningsfull når de skal velge utdanning. Denne teorien legger vekt på at ungdommene vil ta ulike valg i forhold til utdanningsløpet sitt fordi de verdsetter utdanning ulikt på bakgrunn av sin sosiale klasses tilhørighet. Men hvis man ser på utdanningsvalg som et ledd i individualiseringen som Beck (1992) omtaler, vil kulturell bakgrunn og foreldrenes holdninger ha lite å si for ungdommenes utdanningsvalg. Det viktigste da er for ungdommene å skape sin egen framtid uavhengig av kulturelle føringer. Mitt inntrykk er at foreldrene til mine informanter er opptatt av fremtiden til ungdommene, og at de har et ønske om at de skal få mest mulig ut av mulighetene de har. Foreldrene bruker ofte seg selv som argument fordi de selv ikke har noen utdannelse og at de på grunn av dette nå har jobber de sier de ikke trives i.

### **4.3.1 “... de har jo så mange drømmer, de folka der.”**

#### *Om foreldrenes påvirkning og støtte*

De fleste av mine informanter forteller at de har fått mye støtte fra foreldrene i valgene de har tatt, men at foreldrene også i en viss grad har lagt noen premisser til grunn for hva ungdommene skal velge. Mange av dem som forteller om støtte fra foreldrene forteller også om et ”men” i denne støtten. Med det mener jeg at støtten foreldrene gir ikke er ubetinget, men mer betinget av at ungdommene velger noe foreldrene aksepterer. Et annet trekk som går igjen gjennom intervjuene er at foreldrene i stor grad understreker for ungdommene at utdanning er viktig for at de skal ”komme seg noen vei”, som noen sier. Ofte nevner foreldrene seg selv som grunn for å si dette fordi de selv ikke har høyere utdanning eller har et yrke fra videregående. En forklaring på dette kan være som Krange og Øia (2005:186) skriver i sin bok der de refererer til Christopher Lasch (1978) om at kjennetegnet på dagens samfunn er at vi har behov for selvbekreftelse og at selvdyrking er viktig. På denne måten prøver foreldrene å videreføre de drømmene de hadde til barna, og barna skal på den måten realisere de drømmer foreldrene aldri nådde.

For noen ungdommer virker det som at støtten fra foreldrene er svært viktig for dem når de skal velge videre utdanning og når det gjelder deres tanker omkring yrke. Mia har valgt idrett og forteller at foreldrene hennes anbefalte henne denne linjen: ” ... også sa pappa da at de som tar idrett er bra mennesker da, eller hva skal jeg si, de er ikke sånne som er borte i masse annet tull og sånn da”. Søsteren til Mia gikk også idrettslinja, og det er på grunn av de positive erfaringene foreldrene har fra tiden søsteren gikk der, at de mener Mia også bør gå på denne linja. Mia gir uttrykk for at det er viktig for henne at foreldrene støtter henne i dette valget, og at hun i slike tilfeller hører på foreldrene. Dette kommer også til uttrykk seinere i intervjuet da jeg spør om hvilke tanker hun har etter videregående, om hun for eksempel tenker på å ta et friår: ” Ikke friår. Det får jeg egentlig ikke lov til. Mamma og pappa vil at jeg skal bli ferdig med en gang og det er jo kjekt da, for når alle vennene dine er ferdige så henger du et år etter liksom”. Her er også foreldrenes mening om ulike ting av stor betydning for hva Mia tenker om valgene sine. Jeg har tidligere skrevet at Mia også i stor grad legger vennenes valg av videregående til grunn for eget valg. Det er i dette sitatet også tydelig at hun legger stor vekt på at hun ikke vil skille seg ut i venneflokken ved å bli ferdig med utdanning etter dem.



Kaja gir også uttrykk for noe av det samme under intervjuet med henne. Hun forteller at hun har valgt allmenn, og dette er fordi hun har lyst til å bli advokat. På spørsmål om hva foreldrene hennes sier om valget hennes, svarer hun at foreldrene hennes synes hun bør bli advokat fordi det er en bra jobb med en bra lønn. Ingen av foreldrene hennes er advokater. Moren har 3 – årig høyskoleutdanning, og Kaja er ikke sikker på hvilken utdanning faren har. Underveis i intervjuet kommer det frem at Kaja også synes journalist er et yrke hun kunne tenke seg, og at det virker interessant. Da jeg spør henne hvorfor hun ønsker å bli advokat istedenfor journalist nevner hun foreldrene som grunn: ” *Mamma og pappa synes det er bra jeg skal bli advokat, men da jeg nevnte journalist sa de at nei, det kan jeg bare glemme for jeg var ikke den typen*”. På spørsmål om foreldrenes mening om journalistyrket er årsaken til at hun heller vil bli advokat svarer hun dette: ” *Ja, jeg har kjempelyst til det jeg, men de mener jeg ikke er den typen da, til å spørre og grave og jobbe så mye, de mener at advokat er en mye bedre jobb og mye bedre penger og bla bla bla. Uff*”. Kaja forteller at foreldrene har gitt mye råd og tips angående utdanning og yrke, men at disse tipsene i stor grad går ut på hva hun bør og ikke bør velge. Disse tipsene forteller også Elina om. Elina og familien hennes er fra et ikke – vestlig land og foreldrene hennes har ingen utdanning. Dette tror Elina er grunnen til at de er så engasjerte i hennes egen utdanning. Elina har valgt allmenn, og faren til Elina har sagt til henne at han synes hun bør bli advokat, lege eller tannlege. Grunnen til at Elinas foreldre er så positive til høyere utdanning kan være fordi de ser på høyere utdanning som en mulighet for sosial mobilitet (Ogbu, 1991). Det kan være at Elinas foreldre ser på typiske høy – statusyrker som lege og advokat som nøkkelen til dette. Elina sier selv at de har svært dårlig råd, og at foreldrene aldri selv fikk muligheten til å ta høyere utdanning i hjemlandet. Derfor sier hun at de ønsker noe annet for henne. Elina selv synes barnelege høres interessant ut, men hun tror det er for mye jobb. Derfor har hun heller tenkt til å satse på tannlege. Om foreldrenes påvirkning forteller hun dette: ” *De støtter meg og vil jeg skal velge det jeg har lyst til, men det er pappa som vil jeg skal bli noe stort da. Og han sier at hvis ikke så kommer jeg ikke noen vei i livet og bla bla bla. Så de har påvirket meg fordi de vil jeg skal bli noe i livet og sånn. Men de har ingen spesiell utdanning, og dem sliter og sånn, og de vil ikke at jeg skal ha det sånn da*”. Elina understreker at dette også er noe hun vil selv, men at foreldrene har hatt stor betydning for valget hennes. Mads forteller også noe av det samme som Elina, men han forteller at foreldrene hans påpeker at utdanning er viktig, uansett hva slags utdanning han får. Mads og familien hans er også fra et ikke – vestlig land, og Mads har bodd i Norge siden han var liten. Han forteller at foreldrene ikke

har noe utdanning, og han tror i likhet med Elina at dette er grunnen til at foreldrene hans synes det er viktig at han får en utdanning. Mads forteller at faren hans alltid sier at ”utdannelsen kommer først”, og at dette er viktig for faren hans: *”Ja, sånn som pappa sier da, så er utdanninga først. Så hvis utdanninga er i for eksempel Finnmark så kan jeg dra dit så lenge jeg får den utdanninga jeg trenger”*. Men i motsetning til Elina er det ikke viktig for faren til Mads at han får et prestisjeyrke som for eksempel lege eller advokat, men at han får en utdanning og en jobb han trives med og som gir trygghet i forhold til jobb og lønn. Mads forteller at foreldrene støtter ham uansett, så lenge han tar en utdanning. Lars forteller også noe av det samme som Elina og litt det samme som Mads forteller, at foreldrene hans har hatt stor innflytelse på hans valg av videregående. Han har valgt allmenn, og det er noe foreldrene hans har oppmuntret ham til å gjøre slik at han ”kan bli noe”. Lars tror i likhet med Elina og Mads at grunnen til foreldrenes engasjement skyldes at de selv ikke har noen utdanning, og at de derfor håper barna kan få det de aldri fikk. *”De vil jo jeg skal bli noe langt oppe i der”*, forteller Lars. Dette kan vise til det Krange og Øia (2005:186) skriver med referanse til Cristopher Lasch (1978), at barna skal realisere drømmene foreldrene aldri nådde.

Mens noen av informantene forteller om stort engasjement og stor påvirkning fra foreldrene, forteller andre igjen at foreldrene har vært lite engasjerte i ungdommenes valg av videregående og fremtidige tanker om utdanning og yrke. Marit har valgt naturbruk, og forteller at foreldrene hennes ikke har vært særlig engasjerte i hennes valg av videregående: *”Jeg har ikke snakka så mye med dem jeg. Jeg føler at dem ikke bryr seg sånn veldig med ting og tang, og da gidder jeg ikke nevne det engang. De vet jo hva jeg har søkt på, men da sier de bare Hva har du søkt på? Også sier dem bare Åja. Så liksom, nei”*. Marit forteller at foreldrene har heller ikke prøvd å påvirke henne til å velge noe de mener hun bør velge, og de har heller ikke snakket noe om videregående hjemme. Det er ikke så mange av informantene som forteller om slik passivitet fra foreldrene som Marit gir uttrykk for. Det noen heller gir uttrykk for er at foreldrene støtter ungdommene i valgene de tar, men at de ikke er særlig engasjerte i hva de faktisk velger. Noen av informantene forteller at foreldrene deres er positivt innstilt til det meste de har lyst til, men at de egentlig ikke går helt inn i hva det dreier seg om. Noen av informantene gir uttrykk for at ”det er det samme for dem” hva som blir valgt. De fleste av informantene forteller at foreldrene er svært aktive og engasjerte i deres utdanningsvalg og tanker om fremtidig yrke, og de har mange tanker omkring disse

valgene, men det er ikke alltid ungdommene selv er helt med på hva foreldrene har av ønsker på deres vegne.

#### **4.3.2 “En jobb skal være interessant hvis ikke så kommer du til å bytte jobb ganske fort. Det så jeg på mamma.”**

*Om foreldrenes yrker og hvordan dette har påvirket ungdommene*

Mange av informantene har foreldre som har fagbrev eller foreldre som ikke har noen spesiell utdanning. Det er kun noen få av informantene som har foreldre med utdanning fra høyskole eller universitet. Men en ting som er tydelig og som går igjen er at mange av ungdommene ikke vil ha foreldrenes yrker, og da spesielt mødrenes yrker. Dette gjelder både de som har foreldre med fagbrev, foreldre uten spesiell utdanning, og de med foreldre som har utdanning fra høyskole og universitet. Men tall fra Statistisk sentralbyrå viser at unge i stor grad velger utdanning og karriereretning som foreldrene sine (Statistisk sentralbyrå, 2002) Hovedgrunnen til at de ikke vil ha mødrenes yrker ser ut til å være at mødrene ofte klager over jobben sin, mens fedrene ikke sier noe særlig om jobben sin hjemme. Moren til Anne jobber innen helsesektoren og på spørsmål om dette er noe hun kunne tenkt seg svarer hun: *”Ikke (morens yrke) i alle fall. Jeg tror ikke jeg har sånn veldig lyst til å gå innenfor helsevesenet og sånn”*. Jeg spør hvorfor ikke, og da får jeg dette svaret: *”Fordi mamma er ikke så veldig glad i jobben selv”*. Det samme har også moren til Gry sagt. Hun jobber i oppvekstsektoren, og da jeg spør Gry om hun kunne tenkt seg å jobbe innen det samme svarer hun dette: *”Nei, egentlig ikke. Ho sier det er dårlig. Ho sier jeg ikke bør ta en så dårlig utdanning og et så dårlig valg”*. Det er tydelig under intervjuet at dette har gjort inntrykk på informantene, og at de ikke vil velge det samme som mødrene fordi de selv ikke liker det de jobber med. Andre igjen forteller mer indirekte om at moren ikke trivdes i jobben og at de har blitt påvirket på grunn av dette til å velge et yrke som virkelig interesserer dem: *”En jobb skal være interessant hvis ikke kommer du til å bytte jobb ganske fort. Det så jeg på mamma”*. Det paradoksale her er at informanten som sa dette sier på et annet tidspunkt i intervjuet at hun har tenkt til å velge utdanning ut i fra foreldrene hennes ønsker, ikke hva hun selv ønsker.

Det jeg har skrevet ovenfor tar utgangspunkt i at spesielt mødrene ikke liker jobbene sine, og på den måten har påvirket informantene til ikke å velge det samme som de. Mia forteller

også at hun ikke vil jobbe med det samme som sin mor, men hun gir ikke uttrykk under intervjuet for at moren hennes har sagt noe om det til henne. *”... men ho har ingen spesiell utdannelse da, ho har liksom jobba der fra ho var liten fordi pappaen hennes jobba der, så ho har ikke noe sånn ordentlig utdannelse tror jeg, ho bare begynte det når ho var ung, også har ho jobba der hele tiden”*. Moren til Mia har ingen spesiell utdannelse, og jobber på kontor. Dette har ikke Mia lyst til, og understreker at det derfor er viktig å få seg en utdannelse slik at hun kan få en jobb ut i fra hva hun har lyst til.

Det er ikke mange som gir uttrykk for at de vil jobbe med det samme som foreldrene, men Siri nevner moren sitt yrke som påvirkning for hva hun har lyst til å jobbe med. Moren jobber innen helsevesenet, og Siri har lyst til å jobbe i helsevesenet blant annet fordi moren hennes skryter av hvordan det er å jobbe der. Men Siri har ikke lyst til å jobbe med kontorarbeid slik som moren hennes må gjøre som sekretær: *”Ho sier det er veldig bra å få jobb på sykehus og sånn, men ho er jo (morens yrke) da så det blir litt mer sånn kontorarbeid og sånn og det kunne ikke jeg tenke meg. Så jeg tenker at sykepleier kanskje er midt i mellom lege og kontorarbeid kanskje”*.

Siri er den eneste som under intervjuene sier hun ønsker å jobbe med noe av det samme som foreldrene hennes gjør, de andre informantene gir heller uttrykk for at de ikke vil jobbe med noe av det samme som foreldrene gjør. Men hvor stor indirekte påvirkning foreldrenes yrker har på ungdommene er jo usikkert. Det er en mulighet at foreldrenes yrker har påvirket ungdommene i deres tanker omkring utdanning og yrke uten at de direkte er klar over det, og uten at de har et bevisst forhold til det.

## 4.4 Tanker omkring skolen

Noen av spørsmålene under intervjuene dreide seg om skolen og skolefagene, som for eksempel om de trives på skolen og hvilke tanker de har omkring skolefagene. Dette har ikke direkte med utdanningsvalg og yrkesvalg å gjøre, men trivsel kan være en viktig faktor for at et læringsutbytte skal finne sted. Hvis en ungdom absolutt ikke trives på skolen tror jeg også motivasjonen for videre utdanning blir lav. Dette støttes også av NIFU STEP rapporten Forskjell på folk – hva gjør skolen? (Markussen, Lødding, Sandberg, & Vibe, 2006) som påpeker at dårlige faglige prestasjoner kan være en faktor som fører til at ungdom slutter i

videregående skole. Dette kan igjen henviser til Boudon (1974) som poengterer at ungdommen står ovenfor en del valg, og at de veier valgene ut i fra de kostnader og belønninger valgene vil medføre. Hvis trivselen på skolen er dårlig vil kanskje kostnaden med å ta videre utdanning være høyere enn belønningen det medfører?

#### **4.4.1 “Jeg trives ikke med å gjøre skolearbeid, men jeg trives sammen med de andre i klassen.”**

##### *Om trivsel på skolen og om skolefagene*

Trivsel er en viktig faktor for å få en produktiv og positiv skolehverdag, og jeg vil anta at de som har positive opplevelser knyttet til skolen kanskje er mer positive til videre skolegang. De fleste av mine informanter forteller at de trives på skolen, men de skiller mellom to typer av trivsel. Det er trivsel på skolen når det gjelder det sosiale og det er trivsel med hva skolen faktisk i stor grad dreier seg om, nemlig fag. De aller fleste forteller at de trives på skolen og at det er ok å være på skolen, men det er svært få som forteller at de trives med fagene. Men å være på skolen og møte venner og andre elever synes de fleste er positivt. Noen av mine informanter forteller at de nå trives på skolen, men at det var annerledes på barneskolen på grunn av mobbing. Men dette ble bra da de begynte på ungdomsskolen, og at ungdomsskolen har vært en positiv opplevelse for dem: *”Nå trives jeg ganske bra, men før trivdes jeg ikke sånn veldig godt... før så hadde jeg litt problemer med mobbing og sånn, men det er blitt mye bedre nå”*. Forteller Andreas. Lars forteller dette: *”Ja, nå trives jeg. Barneskolen var så der, det var ikke min type miljø. Men ungdomsskolen synes jeg er veldig bra. Det er ikke sånn at en gruer seg til å gå på skolen og alt det der”*. Det er kun én av informantene, Kristian, som forteller at han ikke trives i det hele tatt på skolen. Det er ikke på grunn av mobbing, og han forteller han har mange venner og en kjæreste på skolen, men han synes bare skolen er et skikkelig kjedelig sted å være uansett. Men ellers forteller de fleste at de trives på skolen, men det er kun et par som forteller at de trives med skolefagene også, men dette kan også ha noe med image å gjøre. Det er kanskje ikke helt greit å si at du synes det er morsomt å jobbe med skolefag på ungdomsskolen.

#### **4.4.2 “Det blir jo nesten som å begynne på nytt, ikke sant?”**

##### *Om å begynne på videregående*

Når det gjelder det å begynne på videregående har ungdommene litt blandede følelser. Noen gruer seg, noen gleder seg, andre synes det er skummelt, og noen både gleder seg og gruer seg. Men det som er felles er at de fleste ser ut til å ha en idé om hvordan det vil bli å begynne på en ny skole, og hvilke forventninger de har. Det å begynne på videregående er en viktig overgang i livet, og det at ungdommene har mange tanker omkring dette hører med.

Mange nevner det med ny klasse og mange ukjente som skummelt med å begynne på videregående. Andre gruer seg til å få mer lekser, og andre mener de har hørt rykter om at lærerne på videregående er generelt mer strenge enn lærerne på ungdomsskolen. Men det å slutte på ungdomsskolen er også noe de fleste gruer seg mye til, fordi på slutten av 10.klasse er de godt kjent med elevene på trinnet og de er blitt godt kjent med skolen gjennom tre år. Det å bryte opp dette og begynne på et helt nytt sted er for noen en utfordring:

*”Nei, jeg gruer meg til å slutte her og begynne helt på nytt. Det er liksom morsomt å gå her nå og kunne tulle med alle dem små, også begynner du på videregående også er du den minste liksom. Så jeg gruer meg ganske mye egentlig, slutte i klassen min å gå fra de lærerne jeg har hatt og. Jeg har egentlig hatt det ganske fint her da”.*

Det Mia forteller ovenfor er ganske beskrivende for hvordan mange av informantene tenker om å begynne på videregående. De gruer seg litt, men det de gruer seg mest til er å slutte på ungdomsskolen der de opplever det er trygt og kjent, for å begynne et ukjent sted hvor de ikke kjenner så mange. Synne deler også denne oppfatningen:

*”Jeg synes det er veldig dumt jeg (å slutte på ungdomsskolen og begynne på videregående), jeg synes det er veldig koselig her også er det så koselige lærere her, også kanskje de lærerne på videregående er teite og sånn, for jeg har hørt masse om at de er teite og gir masse lekser og er veldig strenge og sånn. De er jo det her også da, men kanskje litt snillere”.*

Det som både Mia og Synne har sagt ovenfor er ikke uvanlig å høre blant informantene, men det er tydelig at det er ikke videregående i seg selv som de gruer seg til, men det dreier seg i hovedsak om at de gruer seg til å slutte på ungdomsskolen. Men mens mange gruer seg litt

til å slutte på ungdomsskolen for å begynne på videregående er det andre igjen som gir uttrykk for at de gleder seg veldig. Men de som sier de gleder seg nevner ofte det samme som Mia og Synne legger til grunn for at de gruer seg, nemlig ny skole og ny klasse. Noen av informantene ser på det å begynne på ny skole og få ny klasse som noe spennende som de gleder seg til: *"Jeg hadde heller blitt skuffa hvis jeg hadde kommet på videregående sammen med halve klassen her, det hadde jo ikke vært gøy liksom. Sånn var det da jeg begynte her også, kjempegøy med ny klasse og nye lærere"*. Dette forteller Lise om det å begynne på videregående. Lise har søkt en privat videregående skole så hun vet hun ikke kjenner noen der fra før, eller at noen fra klassen hennes skal begynne sammen med henne. Dette synes hun bare er positivt fordi hun gir uttrykk for at det er viktig med nye impulser og nytt miljø. Hun synes det er spennende med nye mennesker og ny klasse. Andreas gir også uttrykk for noe av det samme: *"Egentlig så gleder jeg meg for det blir veldig moro å treffe andre mennesker og komme inn der og å bli kjent med mange nye mennesker"*. Eller som Mads sier: *"Jeg gleder meg faktisk. Etter eksamen og alt de greiene der, det blir jo nesten som å starte på nytt, ikke sant?"*

Mens noen gruer seg og noen gleder seg, er det andre igjen som ikke tenker noe særlig rundt det, slik som Lars:

*"Nei, det går vel som det gjør det antar jeg. Nei, blir du flau og stresser og sånn, går det ikke greit i det hele tatt. Så det er like greit å bare ta det med ro har jeg funnet ut. Jeg var veldig nervøs da jeg skulle begynne her. Men så har jeg funnet ut i løpet av de tre åra her at det ikke er noen vits å stresse med noe som helst. Det fører bare til dårlige resultater og alt sånn."*

Det jeg har skrevet ovenfor er beskrivende for så å si alle informantene. Alle har en idé om hvordan det blir å begynne på videregående, og alle har forventninger til hvordan det kommer til å bli. Det mange tidligere har gitt uttrykk for også er at de har store forventninger til fagene. Som jeg skrev i et tidligere kapittel har mange av informantene valgt videregående ut i fra interesse, og mange er litt skoletrøtte og håper en linje på videregående som interesserer dem skal være løsningen på dette. Mange håper skoledagen skal bli enklere hvis de velger en linje på videregående som tilbyr det som interesserer dem, og som gir dem akkurat den kompetansen de er ute etter. Mitt inntrykk er at mange av informantene har en liten forventning om at videregående skal være løsningen de leter etter for å bli mer

motiverte på skolen. Mange forteller de er lei basisfagene norsk, matematikk og engelsk, og de gleder seg derfor til videregående fordi de håper det vil bli lite av disse fagene siden de har valgt en yrkesfaglig studieretning eller fordi de har valgt idrettslinja eller media og kommunikasjon. Oppsummert har ungdommene store forventninger til hva videregående kan tilby dem når de begynner der.

## 4.5 Tanker omkring videre utdanning og yrke

I følge Ung i Norge 2002 er det tre faktorer som er viktig for unge i forhold til jobb, og det er at det er mulig å få brukt sine spesielle evner i jobben, at det er liten risiko for å bli arbeidsledig, og at det er et bra samhold blant kollegaene på jobben (Fauske & Øia, 2003). Informantene har mange tanker omkring videre utdanning og yrke, og de har også mange forventninger omkring dette. Noen har store forventninger, andre mer moderate forventninger. Boudons (1974) sosial posisjon – teori tar utgangspunkt i at de belønningene og de kostnadene høyere utdanning og de aktuelle yrkene fører med seg vil bli tatt i betraktning av den det gjelder. Hvis kostnaden blir vurdert høyere enn belønningen av ungdommen som skal velge forsvinner motivasjonen for å velge akkurat dette. Disse vurderingene er individuelle, men kan bli farget av foreldrenes og det sosiale nettverkets verdier og holdninger. Men det kan også tenkes at ungdommene ikke er så instrumentelt styrt av sosial status som det Boudon gir uttrykk for i sosial – posisjonsteorien, men at de i større grad blir styrt av interesse og egne mål når de skal velge yrke og utdanning.

### **4.5.1 “Jeg tenker sånn at jeg må ha en jobb som jeg trives med.”**

#### *Om videre utdanning og fremtidig yrke*

Alle informantene har en formening om hva slags yrke de vil ha seinere. De som har valgt allmenn og som på grunn av det har enda flere år med studier foran seg før de har et yrke, har også klare formeninger om hva de ønsker å jobbe med seinere i livet. Men det er en type yrker som det virker som de fleste har en mening om blant informantene, og det er yrker innen helsevesenet. Enten så har de et ønske om å jobbe innen helsevesenet, eller så er dette noe de absolutt ikke ønsker å jobbe med. Dette er ganske tydelig gjennom de fleste intervjuene. De fleste av informantene som forteller at de ønsker en jobb innen helsevesenet



er jenter, og begrunnelsen de ofte har er at de ønsker å hjelpe mennesker: *"Nei, jeg synes det er moro å hjelpe folk. Hvis jeg for eksempel hjelper noen og ser at de klarer ting på grunn av meg da"*. Det Siri forteller her er ganske typisk for dem som ønsker å jobbe innen helsevesenet. Ønsket om å hjelpe mennesker står sentralt når de forteller om yrkesvalget sitt. Dette støttes også av Fauske og Øia (2003) som viser til Ung i Norge 2002 og påpeker at jenter i større grad legger vekt på at de kan arbeide med mennesker, og at de kan gjør noe for andre når de skal velge yrke. Synne har lyst til å bli sykepleier og forteller det samme: *"Fordi jeg har lyst til å hjelpe folk. Først hadde jeg lyst til å bli veterinær, men så tror jeg det blir litt vanskelig så da har jeg heller lyst til å bli veterinær"*. Et fellestrekk for de som ønsker å jobbe innen helsevesenet er at de gir uttrykk for at lønn ikke er det viktigste. Det viktigste for dem er å få et yrke de trives med og et yrke der de føler de kan gjøre nytte. Det er kun jenter blant informantene som forteller at de vil jobbe innen helsevesenet. I følge Fauske og Øia (2003) er arbeidsmarkedet i Norge fortsatt kjønnssegregert, og ungdom velger i stor grad utdanning etter tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Sykepleier er et av de typiske kvinnelederte yrkene, og dette kan forklare hvorfor flere av jentene blant informantene mine vil bli sykepleier.

Men de som *ikke* vil jobbe innen helsevesenet har en helt annen mening om dette, slik som Kaja: *"Nei, det virker veldig uinteressant. Det kom fire helsearbeidere her og fortalte om yrket sitt, at det går ganske bra an å tjene penger og at du får jobb, men det er et eller annet ved det som jeg ikke klarer. Det interesserer meg ikke"*. Nora forteller at moren hennes jobber i et bofellesskap, og at hun jobber der sammen med moren sin inne i mellom, men at der er uaktuelt for henne å jobbe der fast: *"Jeg jobber der inne i mellom, og jeg synes det er veldig ålreit, men jeg kan liksom ikke jobbe med det hver dag. Det føler jeg liksom ikke at jeg klarer"*. Det er påfallende hvor mange av informantene som har en mening om yrker innen helsevesenet. Det er ingen andre yrker som skiller seg ut i så måte slik som disse yrkene, ved at informantene ofte har en tydelig mening om de vil jobbe innen helsevesenet eller ikke.

De fleste av informantene som ikke har valgt en yrkesfaglig linje men en linje som gir studiekompetanse, forteller at de vil studere videre. På spørsmål om hvorfor de ønsker å studere videre svarer mange *"Fordi jeg må"*. Under intervjuet kommer det tydelig frem at informantene føler de må ha en videre utdanning hvis ikke så *"har de jo ingenting"*, som

noen av dem sier. De fleste sier det er viktig at linjen de tar gir dem studiekompetanse slik at de kan ta videre utdanning som gjør at de kan få den jobben de ønsker seg, og slik at de får et konkret yrke. Jeg fikk under intervjuene et inntrykk av at dette er noe informantene tenker mye på, og at dette er noe som er viktig for dem. Mange virker litt redde for at de ikke skal få jobb hvis de ikke har "noe", som mange sier. Mia er en av dem som svarer dette på spørsmål om det er viktig med studiekompetanse: *"Ja, hvis ikke så har jeg ikke så mye å gå på, for du trenger jo nesten studiekompetanse til det meste etter videregående"*. Andre slik som Kaja og Jonas ser på høyere utdanning som en mulighet til å komme "opp og frem" i livet, som Kaja uttrykker det: *"Ja, jeg synes det er veldig viktig for da kan jeg få en bedre jobb, og jeg får bedre muligheter til å komme meg opp og frem her i livet, og få et ganske bra liv når jeg blir eldre"*. Jonas sier det på denne måten: *"Studiekompetanse er viktig. Jeg skal ikke bli snekker eller noe du blir etter videregående. Jeg skal videre"*. For Jonas er altså utdanning en nøkkel til sosial mobilitet, og dette påpeker også Fauske og Øia (2003) der de påpeker at utdanning i dag er en stor kilde til sosial mobilitet. Kaja sier at hun med høyere utdanning kan få en jobb slik at hun kan få et bedre liv *når hun blir eldre*. Dette er også et argument Marit kommer med. Hun vil bli veterinær og et av argumentene hennes er at hun vil ha en bra jobb som gjør at hun tjener penger slik at hun kan gjøre litt mer som hun vil når hun blir eldre. Det kan virke som at disse jentene setter trygghet og stabilitet høyt. De ønsker en jobb som gir dem forutsigbar inntekt og trygghet i årene fremover.

Flere av informantene som har valgt linjer som gir studiekompetanse forteller at de ser på det valget som en mulighet til å tjene mer penger og for å få et yrke som gir status. Ikke overraskende er det noen som forteller de har lyst til å bli lege eller advokat, som blir sett på som tradisjonelle yrker som gir høy status. Når jeg spør dem hvorfor de ønsker å bli enten lege eller advokat, svarer flere at muligheten for å få en bra lønn er viktig, samtidig med at de sier det virker som interessante yrker. Krange og Øia (2005) viser til Ung i Norge 2002 der de påpeker at det er flere i 2002 enn i 1992 som oppgir at det er viktig at yrket skal gi høy status og prestisje. Jonas forteller at han vil bli pilot, og at han allerede har begynt å ta flytimer for å forberede seg til dette. Han har undersøkt hvor han kan ta denne utdannelsen, og han har kommet frem til at Valencia er den byen som kan gi ham best utdanning. I Norge er det kun Bardufoss og Oslo som gir denne utdannelsen, men utdannelsen på Bardufoss er under regi av Forsvaret, og det er ikke aktuelt i følge Jonas. Men det er et problem med utdannelsen i Valencia og det er at den koster 500.000 kroner å gjennomføre. På spørsmål

om hvor han har tenkt til å få disse pengene fra og da svarere han at en del skal han finansiere med studielån, mens resten har foreldrene sagt de skal betale. Jonas forteller at en av hovedgrunnene til at han ønsker å bli pilot er mulighetene for å tjene mye penger, i tillegg til at han synes det virker interessant: *"De (foreldrene hans) sier det er en bra jobb, og jeg kommer jo til å tjene bedre enn de aller fleste. En kaptein får vel ca én million i året. Det er vel 83 000 i måneden de får"*. Han forteller at han ser på dette som en mulighet for "å komme noen vei", som han sier.

Informantene som har valgt yrkesfaglig linje har i større grad nevnt interesse som argument for deres valg av utdanning. Et trekk som går igjen hos disse er at mange sier de helst vil ha et yrke kjapt slik at de kan begynne å tjene penger. De orker ikke tanken på flere år på skolen for å få et yrke, for så å begynne å tjene penger. De som har valgt yrkesfag har valgt dette fordi de har et ønske om å få et konkret yrke som den aktuelle yrkesfaglige linja vil føre til. De av mine informanter som har valgt yrkesfaglig linje har stort sett et ønske om å få tradisjonelle yrker slik som frisør og kokk, bortsett fra Mads som vil jobbe i Nordsjøen og som av den grunn planlegger å flytte til Stavanger etter 1.klasse for der å få den utdannelsen han trenger. Men det er påfallende mange som har valgt en linje som delvis er rettet inn mot et bestemt område men som i tillegg gir studiekompetanse, slik som idrett og medier og kommunikasjon. De fleste som har valgt disse linjene forteller at de ønsker å studere videre, men mange sier også de er lei skolen og noen sier de er lite motiverte for videre studier, men som nevnt ovenfor sier mange at de føler de må for å "komme noen vei".

De informantene som har valgt allmenn studieretning er de informantene som stiller seg mest positive til å studere videre etter videregående. De gir uttrykk for at høyere utdanning er et mål de har, og at dette er noe de må igjennom, slik som Marthe gir uttrykk for: *"Det er helt greit. Det er jo sånn at du må igjennom det, men det er ikke sånn orker ikke, gidder ikke. Det er helt greit"*. Marthe har lyst til å studere økonomi, og synes matematikk er gøy. Hun har lyst til å studere på BI og forteller at hun allerede har begynt å spare fordi det koster penger å gå der. Dette er noe hun forteller hun har planlagt og er forberedt på. Noe av det samme forteller Kaja. Hun har valgt allmenn og forteller hun tenker på å studere jus etter videregående. På grunn av dette har hun allerede nå begynt å undersøke mulighetene rundt omkring i landet: *"Jeg har vært inne på en nettside og lest om jusstudier rundt om, og Tromsø kommer best ut på alt bortsett fra Biblioteket. Og alle som har studert jus der har*

*fått jobb innen seks måneder etter endt studie*". Hun forteller at studiet er 5 år pluss et halvt år forberedende, og det er hun innstilt på. Hun gir uttrykk for at dette er noe hun må igjennom hvis hun skal nå målet om å bli advokat. Men selv om Kaja og Marthe er to jenter som allerede har planlagt studiene etter allmennfag og er tilsynelatende realistiske i forhold til hvor lang tid dette vil ta, er det andre som har valgt allmenn fordi de da har "tre år til å bestemme seg på". Dette er ungdommer som sier de har lyst til å studere videre men vet ikke helt hva ennå, så derfor er allmenn en grei linje å velge fordi de da får muligheten til å tenke seg litt mer om før de må velge. De sier selv de ikke er klare for å velge konkret nå, og derfor var en yrkesfaglig linje uaktuell fordi de da føler de låser seg til et bestemt yrke, slik som Lars: *"Fordi jeg har ikke helt bestemt meg for hva jeg skal bli ennå, og kommer jeg meg ok gjennom det har jeg jo ganske mange muligheter. Hvis jeg velger en linje som bare gir et yrke og jeg ikke liker det yrket må jeg ta en helt ny utdanning liksom. Så da tenkte jeg heller gjøre det sånn at jeg har mer å velge mellom"*. Lars forteller at han lurer på om han skal begynne på universitetet, eller om han skal verve seg i militæret etter videregående. Han er ikke sikker, og synes det er greit å ha tre år til å tenke seg om på. Han forteller han kanskje har lyst til å studere språk fordi han er veldig glad i språk, og synes det er interessant. Men hva han ønsker å bruke språkstudiene til vet han ikke. Når det gjelder militæret har han tenkt til å ta det som det kommer: *"Men jeg får først se hvordan jeg liker meg under førstegangstjenesten, om jeg synes det er interessant. Hvis jeg ikke synes det er interessant, bare begynner jeg på universitetet med en gang"*. Lars har ingen klare planer, men tar det litt som det kommer, som han selv sier. Elena har også denne holdningen til allmennfag, men hun er fast bestemt på å studere videre, hun vet bare ikke hva ennå. Elena forteller hun har lyst til å bli tannlege eller lege, men tror det blir vanskelig: *"Jeg vet ikke jeg, jeg har bare lyst til å bli det. Men jeg vet ikke helt for de sier det er veldig vanskelig, så jeg vet jo ikke om jeg blir det. Jeg får ta videregående først og så se hvordan det går"*. Elena forteller at hun synes det er helt greit å gå videre på skolen og at hun "ikke har noe i mot skolen", og at hun mye heller vil gå på skolen enn å begynne å jobbe med en gang. Hun forteller at utdanning er viktig for henne, og at høyere utdanning er et mål hun har som er viktig. Hun vet at hun må regne med noen år med studier etter videregående, men det synes hun er helt greit. Det blir bedre etterpå, som hun sier. Dette som tydelig er felles hos Elena og Lars er at de begge er fast bestemt på at de skal studere etter videregående, og at dette er viktig for dem. Ingen av dem er helt sikre på hva de skal studere ennå, men målet er høyere utdanning.

De har valgt allmenn for da har de litt lenger tid på å bestemme seg. De er begge klar over at det kommer til å ta noen år, men det er de begge innstilt på og positive til.

Men selv om mange av informantene har klare formeninger om hvilket yrke de har lyst på og hvilke yrker de absolutt ikke har lyst på, er fortsatt dette et tema som ligger litt frem i tid, noe informantene også gir uttrykk for. Mange forteller at de fortsatt har et litt diffust forhold til fremtidig yrke fordi de føler det er en stund til. Dette er også noe jeg har tatt i betraktning under dette prosjektet, at informantene er bare 16 år og det er sikkert flere yrker og andre yrker som blir aktuelle for dem i årene fremover.

#### **4.5.2 “Tja... President i USA vel...?”**

*Om yrkene som hadde vært den store drømmen*

Ikke uventet har mange av informantene et drømmeyrke. Et yrke som virkelig hadde vært det store hvis de ser bort fra tiden det tar, karakterkrav, og andre ting som kan være et hinder. Det er noen trekk som kommer tydelig frem når informantene får spørsmål om drømmeyrke, og det er tydelige fellestrekk mellom flere av svarene informantene gir.

Et av fellestrekkene er de som svarer at drømmeyrket deres er det samme som det yrket de nå ved hjelp av utdannelsen ønsker å oppnå. En av informantene som svarer dette er Mads som vil jobbe i Nordsjøen. Han har som tidligere nevnt hatt dette som drøm siden han var 7 år gammel, så dette er også drømmeyrket hans. For som Mads sier, han vil virkelig jobbe i Nordsjøen. Det samme sier Lise som har planer om å bli journalist, og har også det som drømmeyrke: *”Ja, fordi jeg har kjempelyst til å jobbe med noe innen media og tv eller noe sånn da, det har liksom vært drømmen i mange år, så da...”*. Det samme svarer Andreas som har valgt musikk, dans og drama på videregående. Han har lyst til å bli skuespiller og drømmeyrket hans er også skuespiller. Det er flere av informantene som har som drømmeyrke det samme yrket som de nå vil utdanne seg til, men det er ikke mange. Flesteparten har et drømmeyrke som er mer eller mindre forskjellig fra det yrket de sier de nå vil utdanne seg til. Ikke overraskende er det noen som har typiske statusyrker som for eksempel lege eller advokat som drømmeyrke. Nora forteller at hun vil bli frisør, men har også restaurant og matfag og TIP som ønsker når hun har søkt videregående. Dette er alle linjer som fører til et praktisk yrke, men på spørsmål om drømmeyrke svarer Nora: *”... hvis*

*jeg hadde fått toppkarakterer, hadde drømmen vært advokat*". Nora forklarer at grunnen til at advokat er drømmen er fordi det høres interessant ut, og fordi hun har hørt de tjener mye penger. De fleste som oppgir lege som drømmeyrke er jenter som forteller at de ønsker å jobbe innen helsevesenet, men da som sykepleier eller hjelpepleier. Grunnen de fleste av disse oppgir for at de ikke vil satse på et yrke som lege er fordi de tror det er en for krevende utdanning. Både Siri og Synne forteller at de satser på å bli sykepleiere, men drømmeyrket til dem begge er lege. Begge svarer at de tror det er en for krevende utdanning så de vil ikke satse på å bli lege. Synne var rimelig tydelig på dette da hun fikk spørsmål om drømmeyrke: *"Lege, men det kommer jeg aldri til å bli"*.

Noen av informantene har drømmeyrker som er svært forskjellig fra det yrket de nå ved hjelp av utdannelsen forsøker å få, eller de har et drømmeyrke som de vet er mer eller mindre urealistisk, eller de har et drømmeyrke som virkelig er en drøm. Det siste gjelder Anne som har valgt media og kommunikasjon på videregående. Hun er ikke sikker på hvilket yrke hun ønsker men lur på om hun skal bli lærer. Men drømmeyrket hennes er fotograf der hun reiser rundt og lager reiseskildringer som blir sendt på tv: *"Ja. Et eller annet sånt show. Sånn bare tatt med kamera ned og lagd en videodagbok eller et eller annet. Det er skikkelig drøm. Fra andre kulturer og vist de frem. Jeg har vært en del i Afrika og sånn, og det ga meg skikkelig inspirasjon så... kjempemorsomt"*. Det er å lage reiseskildringer fra rundt omkring i verden og det å være lærer er rimelig forskjellig, og det sier Anne selv også. Hun synes det nesten er litt humoristisk, og forteller at hun nesten ikke tør å si hva hun vil bli når folk spør fordi det er så langt fra det hun drømmer om å jobbe med. Men det er ikke bare Anne som forteller om et drømmeyrke som er rimelig forskjellig fra det yrket hun satser på. Elina forteller at hun satser på å bli lege eller tannlege, men hun forteller at det virkelige drømmeyrket hennes er skuespiller. Men hun forteller samtidig at hun ikke er særlig flink og at det ikke kommer til å bli noe av. Elina forteller dette på spørsmål om hvorfor hun har skuespiller som drømmeyrke: *"Jeg vet ikke jeg, men når jeg tenker skuespiller så tenker jeg tv og kjendis og alt det der, og det er kult"*. Elina forteller at det er først og fremst foreldrene hennes som vil hun skal bli lege. Familien hennes er fra et ikke – vestlig land og foreldrene har ingen utdanning så Elina forteller at derfor ønsker de nå at hun skal få en høy utdanning. Så lege er da kanskje heller drømmeyrket til foreldrene på Elinas vegne?

Lars forteller om et drømmeyrke som også er forskjellig fra hva han ønsker å satse på, men som for ham kan være realistisk hvis han fortsatt har lyst til å bli det etter videregående. Lars forteller nå at han satser på en utdannelse innen språk, men drømmeyrket hans er arkeolog. Men grunnen til at han ikke vil satse på det er fordi han tror det er for dårlig betalt: *”Jeg vet egentlig ikke, men det må være et eller annet innenfor arkeologi eller noe sånt noe. Jeg trodde først de tjente veldig bra, men siden de bare så vidt overlever fant jeg ut at jeg dropper det allikevel. Jeg har jo lyst til å ha en litt stabil økonomi også så jeg tror ikke det blir noe aktuelt”*. Lars er sikker på at arkeologer tjener svært dårlig, og på grunn av det er ikke dette et yrke han vil satse på. Men han forteller at hvis det hadde vært et yrke han trodde han ville tjene greit på ville han definitivt satse på det.

De fleste av informantene har et drømmeyrke, men det er mulig at såpass mange fortalte om et drømmeyrke nettopp fordi de fikk direkte spørsmål om det. Mange av dem har hatt et yrke de har drømt om i mange år, men som de tror blir for urealistisk for dem. Andre igjen gir uttrykk for at de synes det er fint å ha drømmer, men at de ikke har noen intensjon om å prøve å få de oppfylt. Men når det gjelder mer eller mindre urealistiske drømmeyrker er det ingen som når opp til Kristian som satser på å bli kokk, men som på drømmeyrke svarer: *”Tja... President i USA vel? Da må du virkelig mene det, du må liksom gå inn for jobben din*

#### **4.5.3 “Det er viktigere at jeg trives. Sånn at det er motiverende å holde på.”**

*Om status, prestisje og høy lønn eller trygghet, stabilitet og trivsel*

Trygghet er noe mange av informantene sier er viktig når det gjelder framtidig yrke. Trygghet og stabilitet. Med dette mener de en jobb som er trygg og stabil i den forstand at det er en jobb de kan ha i mange år, og at denne jobben gir en lønn de føler de kan være fornøyd med. Det er få av informantene som nevner status og høy lønn som det viktigste for dem når det gjelder framtidig yrke, selv om Ung i Norge 2002 viser at det er flere som er opptatt av prestisje og status i 2002 enn i 1992 (Fauske & Øia, 2003). Elina er en av dem som legger vekt på dette, og det er tydelig at dette er noe foreldrene har fortalt henne. Elina ønsker å bli lege, og hun forteller at dette er noe foreldrene har oppfordret henne til fordi det er et bra yrke med bra lønn og status. Foreldrene til Elina er som tidligere nevnt fra et ikke – vestlig land og Elina forteller at det er viktig for dem at hun får et yrke som ”er noe”, som

lege eller advokat. Dette kan relateres til Ingleharts (1990) teori om materialistiske verdier, der status og lønn er viktig. Elina forteller at hvis hun blir lege kan hun etter hvert starte for seg selv og ”bli sin egen sjef”. Hun forteller at høy lønn er viktig, men at det ikke er det eneste som teller. Men på spørsmål om hva annet som er viktig for henne i forhold til et yrke svarer hun at hun ikke vet.

Jonas er også av informantene som forteller at status og lønn er viktig for ham. Jonas har planer om å bli pilot og han gir uttrykk for at høy lønn og status er viktig for ham. Jonas nevner flere ganger lønna til piloter under intervjuet, og han forteller at han har regnet ut hvor mye han kan tjene og hvor mye han kan tjene i måneden. Han har også funnet ut hvor han får den beste utdannelsen slik at han blir mest mulig attraktiv på arbeidsmarkedet. På spørsmål om hva foreldrene hans synes om denne utdannelsen svarer han at de synes det er en bra jobb, og en av grunnene til at de synes det er fordi han kommer til å få en bra lønn. Kaja er også en av informantene som setter status og lønn høyt når det gjelder fremtidig yrke. Hun vil bli nettopp fordi det gir høy lønn og høy status. Drømmen er journalist men det dropper hun nettopp fordi advokat er et yrke med høyere lønn, og det har også foreldrene hennes sagt til henne.

Elina, Jonas og Kaja er de av informantene som legger størst vekt på høy lønn og status når det gjelder fremtidig yrke. De andre informantene legger også vekt på lønn, men da mer i den forstand at det skal være en lønn de er fornøyd med og som de kan ha det greit med. Mitt inntrykk er at mange legger stor vekt på at de skal ha et yrke de trives med, og at dette er viktigere enn høy lønn. Lars er en av dem som klart gir uttrykk for det: *”Det er viktigere at jeg trives, sånn at det er motiverende å holde på. For det er bare tull å begynne på et yrke du tjener bra på, men som du ikke liker i det hele tatt. Så det er litt viktige at trivselen er bra, men jeg kan ikke ha for lav lønn heller.”* For Lars er det viktigere at han trives i jobben enn at han har høy lønn, men han gir også uttrykk for at han vil ha en grei inntekt som han er fornøyd med, så lønn er også viktig for ham selv om han setter trivsel først. Elina, Jonas og Kaja legger som nevnt stor vekt på lønn og prestisje når de skal velge videregående, og felles for de tre er at de alle har valgt allmenn eller en annen linje som gir studiekompetanse. Noe som kommer tydelig frem under intervjuene er at de som har valgt allmenn og i en viss grad de som har valgt andre linjer som gir studiekompetanse er mer opptatt av status og lønn enn de som har valgt yrkesfaglige linjer. De av informantene som har valgt yrkesfag er mer



---

opptatt av trivsel og interesse enn de som har valgt linjer som gir studiekompetanse, og da særlig de som har valgt allmenn. Mitt inntrykk er at de som har valgt yrkesfag er mer innstilt på å få et yrke som de synes er interessant og som de trives med, men de har ingen voldsomme forventninger til fremtidig yrke, slik som flere av informantene som har valgt linjer som gir studiekompetanse kan gi et inntrykk av å ha. *”Det (lønna) har egentlig ikke hatt så stor betydning, kanskje litt, men ikke så mye som interessen for yrket”*, sier Mads som har valgt yrkesfag for å jobbe i Nordsjøen. Dette sitatet er ganske beskrivende for de fleste av informantene som har valgt yrkesfag. Det som appellerer til dem er interessen for linjen de har valgt og utsiktene til å få et stabilt og trygt yrke fremfor status og høy lønn, og i følge Ung i Norge 2002 er trygghet og samhold viktig for ungdommer når de skal velge yrke (Fauske & Øia, 2003). En annen ting som jeg også la merke til er et trekk som går igjen hos flere av dem som har valgt en linje som gir studiekompetanse, men som også er litt mer yrkesrettet som for eksempel idrett og naturbruk. Det som er tydelig hos noen av dem er at de er opptatt av både høy lønn og status, men også trygghet og stabilitet, og at yrket de skal ha oppfyller de interessene de har.

## 5. Oppsummerende drøfting

I dette kapittelet skal jeg oppsummere funn i datamaterialet, og se nærmere på funn som peker seg ut. Jeg har i oppgaven ønsket å fokusere på hva det er som motiverer informantene til å ta de valgene de har tatt eller har tenkt til å ta når det gjelder utdanning og fremtidig yrke. Under intervjuene har jeg fokusert på forskjellige faktorer som kan ha vært med på å påvirke, som skolen, venner, foreldre, og interesse. Jeg vil i dette kapittelet også se nærmere på hvilke av disse faktorene som peker seg ut i datamaterialet. Når det gjelder valg av videregående kan informantene grovt deles inn i tre forskjellige grupper, de som har valgt allmennfag, de som har valgt yrkesfag, og de som har valgt andre linjer som gir studiekompetanse enn allmennfag. Disse tre forskjellige gruppene skiller seg også ut ved at informantene i hver gruppe kan ha flere felles trekk i svarene de gir, ikke bare når det gjelder videregående, men også på spørsmål som angår videre utdanning og yrke. Dette er trekk jeg vil få frem i dette kapittelet. De funnene jeg trekker frem er nødvendigvis ikke gjeldene for alle informantene i de spesifikke gruppene, men det er trekk som ser ut til å være gjeldene for flere og som på den måten kan bli litt typisk for den spesifikke gruppa. Men jeg ønsker på ingen måte å generalisere funnene til å gjelde alle i en gruppe. Det finnes alltid unntak.

### 5.1 Interesse er i stor grad hovedgrunnen for valg av linje på videregående

#### 5.1.1 Fritidsaktiviteter styrende for de som vil ha studiekompetanse, men som ikke vil gå allmenn

Når det gjelder faktorer som har vært med på å påvirke når ungdommene har valgt linje på videregående, er fritidsaktiviteter en faktor som peker seg kraftig ut. Dette gjelder i særlig grad de av informantene som vil ha studiekompetanse, men som ikke vil ta allmenn fordi de ikke har lyst på ”vanlige” skolefag i tre år til. Linjer som disse informantene har valgt er for det meste idrett, naturbruk, og media og kommunikasjon. De som har valgt naturbruk er i stor grad jenter som har hest eller som holder på med en hestesport, som for eksempel sprangridning eller trav. De som har valgt idrett har gjort dette fordi de selv bruker mye av fritiden sin på en idrett. De ønsker variasjon i skolehverdagen, og de synes da det er en god

idé å kombinere skolegang med fritidsinteresser, pluss at de i tillegg da kan få studiekompetanse. Dette kan være i tråd med det Inglehart (1990) skriver om postmaterialistiske verdier, der selvrealisering og mer ekspressive behov er i fokus. Flere av informantene forteller at det er viktig for dem å kunne realisere de interessene de har, og da særlig gjennom skolen. Det kan virke som om dette også fungerer som en kilde til motivasjon for informantene fordi dette er noe de mestrer og som de brenner for. På denne måten kan det å kunne kombinere fritidsaktiviteter med skole fungere som en kombinasjon der fritidsaktiviteten gir mestring og motivasjon til å jobbe med skolefagene. Flere av disse informantene forteller at de er lei skolen, og at de derfor trenger en annerledes skolehverdag slik at de kan gjøre andre ting på skolen enn rene skolefag. Men informantene påpeker at studiekompetanse er viktig for dem fordi de ønsker å studere videre etter videregående. De ønsker å få en høyere utdanning, og de har også tanker om hva de vil studere etter videregående, og mitt inntrykk er de vil gjerne ha studiekompetanse, men mange av dem vil også ha det litt behagelig på veien dit. Mange av dem sier selv at allmennfag er uaktuelt fordi de tror det er ”for mye slit”, og at de er lei skolen nå fordi det er for mye skolefag. De synes derfor en linje som gjenspeiler interessene deres er en god idé fordi de da tror skolen vil være mer interessant. Dette kan også knyttes til det Gullestad (1996) skriver om ”å være seg selv”. For disse informantene blir det viktig å ta en utdanning som også forteller noe om hvem de er, og hvem de ønsker å være.

### **5.1.2 Fritidsaktiviteter ikke styrende for dem som har valgt allmenn**

I motsetning til de som har valgt andre linjer som fører til studiekompetanse, er det ikke interesser som blir gitt som grunn for valg av linje på videregående for de som har valgt allmennfag. De gir heller et inntrykk av at det de måtte ha av fritidsaktiviteter ikke har noe med skolen å gjøre. Det er få av mine informanter som har valgt allmenn, i forhold til andre linjer som gir studiekompetanse. Disse andre linjene er det derimot mange som har valgt. Studiekompetanse er viktig for dem som har valgt allmenn, og de sier at det er nettopp derfor de har valgt allmenn, for å få den kompetansen de trenger for å studere videre. De ser på allmennfag som noe de må igjennom for å nå det målet de har for studier etter videregående. Et kjennetegn ved de som har valgt allmenn er at de har relativt høye ambisjoner for hvilke studier de ønsker å ta etter videregående, og noen av dem har ambisjoner om å bli blant annet lege og advokat. Det kan virke som om de som har valgt

allmennfag, er mer realistiske i forhold til hva som venter dem av krav og skoleprestasjoner enn dem som har valgt andre linjer som gir studiekompetanse. Flere av dem sier at de er klar over at det kommer til å bli slitsomt i perioder, de vet at det vil kreve mer av dem faglig på videregående enn hvordan det er nå på ungdomsskolen, og de vet at de må jobbe for å oppnå de resultatene de ønsker. Kanskje dette kan være grunnen til at det er som Markussen m.fl. (2006) påpeker, at allmennfag er den linja som har minst frafall, nettopp fordi elevene her er mer realistiske i forhold til hva som venter dem?

### **5.1.3 Interesse og ønske om yrke styrende for dem som velger yrkesfag**

Det er felles for flere av informantene som har valgt yrkesfag at de ønsker et yrke kjapt. De har ingen ønsker om høyere utdanning, og flere av dem forteller at de er lei skolen. Men en ting er felles for dem alle, og det er interessen de har for det yrket de ønsker seg. På spørsmål om hvorfor de har valgt den aktuelle linja oppgir de at de har interesser på fritiden som har ført til det valget de har tatt, som for eksempel at de liker å lage mat og derfor vil bli kokk, eller at de fungerer litt som "hobbyfrisør" på fritiden og derfor vil bli frisør. Flere av disse informantene tenker, i likhet med de som har valgt andre linjer enn allmenn som gir studiekompetanse, at de tror skoledagen deres vil bli mer spennende og interessant hvis de får holde på med noe som interesserer dem. Dette kan igjen kobles til Ingleharts (1990) postmaterialistiske verdier der interesse og selvrealisering er viktigere enn materialistiske verdier som for eksempel status og lønn. En annen ting som er viktig for dem som har valgt yrkesfag er at de har et yrke etter videregående, og at de slipper å studere videre for å få et yrke. Et fokus mange av dem som har valgt yrkesfag har er at de ser frem til å kunne jobbe med litt praktisk arbeid i tillegg til skolefaga, og at de ser frem til å begynne på videregående slik at de kan jobbe mer med det som interesserer dem. Et inntrykk jeg har er at de synes videregående blir mer relevant for dem fordi de da har et mål, og det er å få et yrke som de liker. Mange av dem sier de kjeder seg på ungdomsskolen, og at de ser liten mening i alle de teoretiske fagene de har på ungdomsskolen. Videregående blir da mer relevant fordi det fører til noe konkret, nemlig et yrke. Markussen m.fl. (2006) viser at det er flest elever som slutter på yrkesfaglige linjer. Grunnen til dette kan være at noen av dem som begynner på yrkesfaglige linjer er skoletrøtte og ikke spesielt motiverte for et spesifikt yrke. Blant mine

informanter er det ingen som virker svært skoletrøtte eller lite motiverte, og dette får også konsekvenser for funnene mine.

#### **5.1.4 Informantene har store forventninger til videregående**

Det som er tydelig i datamaterialet er at informantene har store forventninger til videregående, men dette gjelder enkelte i større grad enn andre. Med forventninger mener jeg at informantene gleder seg til å begynne på videregående fordi de har et håp om at det blir mer spennende og interessant enn på ungdomsskolen. De informantene som har størst forventninger til videregående er de som har valgt andre linjer enn allmenn og som gir studiekompetanse. Dette er informanter som i stor grad oppgir egne interesser som grunn for å velge linje, og som i stor grad oppgir at de er lei skolen. Mitt inntrykk er at mange av disse informantene ser på videregående som ”redningen” fordi de nå er såpass lei skolen og skolefagene. Mange av dem gleder seg veldig til videregående fordi de da ”kan gjøre andre ting enn skolearbeid” som flere sier, og at de samtidig med å oppnå studiekompetanse kan få holde på med interessene sine på skolen. De som har minst forventninger til videregående er de informantene som har valgt allmenn. De gir heller uttrykk for at de gruer seg til videregående fordi de tror det blir tøffere der enn hva det er på ungdomsskolen, og at det vil bli stilt høyere krav til dem der. Ingen av informantene som har valgt allmenn gir uttrykk for at de ser på videregående som noe løsning på at de kjeder seg på ungdomsskolen, slik jeg fikk inntrykk av blant flere av informantene som har valgt andre linjer som gir studiekompetanse. Tvert i mot, de som har valgt allmennfag har heller en forestilling om at ungdomsskolen ikke er i nærheten av hvordan det kommer til å være på videregående når det gjelder krav og faglige forventninger. De har en forestilling om at det kommer til å bli hardt arbeid, og det er de innstilte på.

De av informantene som har valgt yrkesfag har også til en viss grad forventninger til videregående, men forventningene virker som mer moderate. Noen av dem sier de er lei skolen og at de derfor har noen forventninger om at det blir bedre på videregående fordi de da har valgt selv hvilken linje de vil gå, men de er allikevel realistiske i forhold til at det kommer til å kreve mye av dem og at de kommer til å måtte gjøre en innsats for å oppnå de målene de har satt seg. Men det som er mer tydelig hos noen av dem som har valgt yrkesfag er at de kjeder seg og er lei skolen nå når de går på ungdomsskolen, men de har heller ingen

store forventninger til at det blir noe særlig bedre på videregående. Skole er skole, og da virker det som det ikke spiller noen rolle om du kaller skolen ungdomsskole eller videregående.

## 5.2 Foreldre og andre rollemodeller

### 5.2.1 Informantene git uttrykk for at foreldre påvirker dem lite

Et trekk som går igjen blant mange av informantene er at de bevisst prøver å ikke bli påvirket av foreldrene. Mange av dem forteller om svært ivrige foreldre som har mange ideer og tanker omkring hva ungdommene bør velge, men informantene forteller at de prøver å ikke la seg påvirke. Selv om informantene selv sier de ikke vil la seg påvirke av foreldrene, kan de ha blitt *indirekte* påvirket av foreldrenes holdninger og meninger. Men det er også noen av informantene som forteller at foreldrene har mye å si, og at ”de ikke vet om de får lov” til å velge et spesifikt yrke de har lyst på fordi de tror foreldrene ikke vil godkjenne det. Dette gjelder ikke informanter som har foreldre med høy utdanning, men heller informanter som har foreldre med lav utdanning og som har høye ønsker for barna. Dette kan knyttes til det Krange og Øia (2005:186) skriver med referanse til Christopher Lasch (1978), at selvdyrking og selvbekreftelse er viktig for disse foreldrene og at barna forventes å virkeliggjøre de drømmer foreldrene selv aldri nådde. Mange av informantene forteller om foreldre som ikke har høyere utdanning, og flere av informantene tror at det er på grunn av dette foreldrene har høye ambisjoner for hva ungdommene skal velge. Ikke overraskende er det høy-status yrker som lege og advokat mange av foreldrene har ønsker om at ungdommene skal velge, men det er ingen av foreldrene til informantene mine som selv er lege eller advokat. En annen faktor som ser ut til å være viktig for mange av foreldrene er penger. Det ser ut til at det er viktig for foreldrene at ungdommene velger et yrke som kommer til å gi høy lønn. Mens informantene derimot gir heller uttrykk for at interesse og trivsel er viktigere enn høy lønn når det gjelder fremtidig yrke. Kan det være slik at foreldrene er mer materialistiske enn barna sine, hvis vi skal bruke Ingleharts (1990) begreper? I følge Inglehart kjennetegnes materialistiske verdier med fokus på lønn, status, trygghet og prestisje. Ungdommene derimot ser ut til å i større grad legge vekt på postmaterialistiske verdier, det interesse og selvrealisering er viktige verdier. Hvis det er slik

at foreldrene og ungdommene har forskjellig verdifokus, kan dette muligens være en forklaring på hvorfor så mange av informantene gir uttrykk for at de er bevisste på å ikke la seg påvirke av foreldrene, og det kan også forklare hvorfor mange av informantene gir uttrykk for at foreldrene har andre ideer omkring yrkesvalg og utdanningsvalg enn de selv har.

### 5.2.2 Søsken er viktig for informantene

De av informantene som har storesøsken oppgir dem som en viktig påvirkning, spesielt for deres utdanningsvalg. Det er ikke så mange av informantene som har storesøsken, men det er påfallende for de som har storesøsken hvor stor påvirkning disse har på hvilke valg informantene har planer om å ta. Ofte velger informantene med storesøsken den samme linjen på videregående som eldre søsken har gått før dem. Grunnen til dette er som informantene selv sier fordi de har hørt mye positivt om den aktuelle linjen gjennom søsken. Derfor er det lettere å velge nettopp den aktuelle linjen fordi de har blitt påvirket positivt gjennom søsken til å velge nettopp dette. Men det er ikke bare når det gjelder utdannings- og yrkesvalg som storesøsken fungerer som forbilder. Også når det gjelder andre ting, som for eksempel friår eller folkehøgskole er det påfallende hvor stor innflytelse storesøsken har hatt på informantenes tanker omkring dette. En grunn til dette kan være at det er en trygghet for informantene at de har en person de ser opp til som har gått linjen før dem. På denne måten blir det enklere for ungdommene å velge blant alle de valgene de står ovenfor.

### 5.2.3 Venner svært viktig for noen

Når det gjelder venner som påvirkningsfaktor er det litt enten eller. Enten så oppgir informantene at venner er en viktig faktor, eller så sier de at de *ikke* vil la seg påvirke av venner når de skal velge videre utdanning. Men også her er det mulig at informantene har blitt *indirekte* påvirket av venner. De som nevner venner som en viktig påvirkningsfaktor forklarer dette med at de ikke vil være uten venner når de begynner på videregående. For dem er det viktig at det er noen de kjenner som de begynner sammen med på videregående, slik at de ikke er den eneste av vennene som begynner på den aktuelle linja. En annen ting de nevner er at de er redd de skal miste de vennene de har hvis de begynner på forskjellige skoler og linjer.

De som oppgir venner som en mindre viktig påvirkningsfaktor forteller noe helt annet. De sier de synes det er greit at de ikke begynner på samme skole som vennene sine fordi de da tror det er lettere å få nye venner. Hvis de hadde begynt på samme linje som vennene sine, er de redd de ikke ville prøvd å få kontakt med så mange andre, men heller tilbrakt tid sammen med vennene de allerede har. Mange av dem gir uttrykk for at videregående blir en arena der de får muligheten til å bli kjent med mange nye mennesker, men de understreker også at de vil beholde de vennene de allerede har. Men de tror ikke de vil miste de vennene de har fra før hvis de får nye venner på videregående, de tror tvert imot de heller da vil få flere venner i tillegg til de vennene de allerede har. Et annet hensyn som er viktig for de som oppgir venner som mindre viktige, er at de synes det er dumt å bli påvirket av venner for et så viktig valg som videre utdanning. De sier det er viktig for dem at dette er noe de selv har valgt, uten at de har tatt hensyn til hva vennene deres har valgt.

#### **5.2.4 Er ungdommene fristilte, eller er de bundet av tradisjonelle føringer?**

Gullestad (1996) skriver at verdifokuset i dagens samfunn er endret i løpet av de siste tiår, og at det i dag er verdier som ”å være seg selv” og ”å finne seg selv” som er viktige. Dette kan igjen knyttes til begrepet individualisering som Beck (1990), Giddens (1991) og Bauman (2000) er representanter for. Individualisering vil si at ungdommene ikke lenger kan lene seg på tradisjonelle føringer, men må i større grad skape sin egen fremtid (Krange & Øia, 2005). De fleste av informantene understreker at de valgene de tar om videregående opplæring er tatt fordi de selv ønsker det. Mange av informantene understreker også at det har vært viktig for dem å velge noe de selv vil uten å bli påvirket av andre faktorer. ”Det er jo mitt liv”, sier flere. Men kan det også være slik at tradisjonelle føringer og verdier er en del av deres *habitus*<sup>6</sup>, slik at de valgene de tar ikke er så fristilte allikevel, men et resultat av kultur og andre føringer fra deres oppvekst. Informantene vil kanskje ha en idé om at de har valgt på bakgrunn av egen interesse og egen vilje, mens det egentlig er slik at valgene er et produkt av verdier og holdninger de har blitt presentert for gjennom oppveksten. Eller er det slik som Beck, Giddens, Bauman og Ziehe antyder at vi nå er på vei mot et samfunn der ungdommene

---

<sup>6</sup> Bourdieu (1995).



i større grad må ta ansvar for sin egen fremtid, og at ungdom ikke lenger kan lene seg mot tradisjonelle føringer men heller være ”sin egen lykkes smed”?

Boudons (1974) sosial – posisjonsteori er at kostnadene og belønningene for å ta høyere utdanning blir vurdert av den det gjelder. For å unngå sosial nedadstigning er det viktig å velge utdanning som er i tråd med foreldrenes utdanningsnivå, og ut fra forventninger som er gjeldende i den kulturen de er vokst opp i. For en ungdom som har en far som er lege er det derfor viktig å velge utdannelse som er i tråd med dette for å unngå sosial nedadstigning. Dette er i følge Boudon en medvirkende årsak til sammenhengen mellom klassemessig sosial opprinnelse og rekruttering til høyere utdanning. Gambetta (1989) har med utgangspunkt i Boudon presentert begrepene *pushed – from – behind* og *pulled – from – the – front* som bygger på om ungdommene blir ”dyttet bakfra” av tradisjonelle føringer og verdier, eller om de blir ”dratt forfra” av egne interesser og forventning om hvilken belønning de vil sitte igjen med. Da få av mine informanter har foreldre med høyere utdanning, er det vanskelig å vurdere om Boudons sosial – posisjonsteori er gjeldende. Men det som er tydelig er at mange av informantene har et ønske om en utdanning som er *høyere* enn den foreldrene deres har. Mange av informantene gir også uttrykk for at de er bevisste på at de vil ha en høyere utdanning nettopp fordi foreldrene deres ikke har det. Det kan dermed virke som det er mer *klasseflukt* enn reproduksjon av klassemessig sosial opprinnelse.

## 5.3 Tanker omkring fremtidig yrke

### 5.3.1 Trivsel og trygghet er viktig for informantene

For de fleste av informantene er trivsel viktig når de snakker om fremtidig yrke. Flere av dem sier at høy lønn ikke spiller noen rolle hvis de ikke trives i jobben sin. Men de fleste sier også at lønn er viktig, men da i sammenheng med at de ønsker en lønn som er representativ for jobben de har, og at lønna er nok til at de slipper å bekymre seg for økonomien. Informantenes ønske om å ha en jobb de trives med kan se ut til å ha sammenheng med ønsket de har om å velge en utdanning ut i fra interesse. Det kan virke som at informantene kobler disse to tingene sammen, fordi de gir uttrykk for at interesse for jobben og utdannelsen fører til trivsel i yrket. Hvis de ikke hadde valgt en utdanning eller et

yrke ut i fra interesse, ville ikke dette skapt trivsel i samme grad. Mange informanter oppgir også trygghet som en viktig faktor. Med trygghet kan det se ut til at de fleste mener en sikker jobb der det er liten risiko for å bli arbeidsledig, og en jobb som er stabil i forhold til arbeidsmengde og som er forutsigbar i forhold til arbeidsoppgaver. Når de legger vekt på trygghet legger informantene også vekt på stabil lønn og godt arbeidsmiljø når de legger vekt på trygghet. De som ønsker en yrkeskarriere i det offentlige, ser ut til å legge vekt på trivsel og trygghet i større grad enn de som sikter seg inn på det private markedet. Det er flere av informantene som ønsker å bli sykepleiere og disse gir uttrykk for at trivsel og trygghet er svært viktig for deres fremtidige yrke.

### **5.3.2 Status og prestisje mindre viktig, men viktig for noen**

Det er få som oppgir status og prestisje som viktig valg av fremtidig yrke, men de som oppgir status og prestisje som viktig er informanter som har valgt typiske høy – statusyrker som for eksempel lege og advokat. Disse sier det er viktig for dem at yrket de velger har høy status og at de også vil få høy lønn. For dem er trivsel og trygghet mindre viktig. Det er typisk for disse at de også tenker langsiktig med tanke på fremtidig yrke, med fokus på muligheter for høyere lønn og avansement til bedre stilling i sin karriere innen yrket de har tenkt til å satse på. En av informantene ønsker å bli pilot, og sier startlønna er lav, men han ser muligheten til å stige i lønn etter hvert som han får mer ansiennitet. Da vil han også få mulighet til å få en høyere stilling innen samme yrke. En annen av informantene som ønsker å bli lege forteller at hun etter hvert håper hun kan få mer erfaring slik at hun kan starte for seg selv, og på den måten også få muligheten til å tjene mer penger. Ingen av deres foreldre har de aktuelle høy – statusyrkene selv, og ingen av foreldrene har høyere utdanning utover 3 årig høgskoleutdanning. Men informantene forteller selv at foreldrene har ønsket om at de skal få en høy utdanning til et yrke som gir status, prestisje og høy lønn. En av informantene forteller til og med at hun ikke ønsker å bli advokat, men foreldrene hennes vil hun skal utdanne seg til dette og at hun da nesten må følge det de sier. Ingen av foreldrene hennes er advokat eller har en tilsvarende høy utdanning, så foreldrenes ønske kan ikke forklares med Boudons (1974) sosial – posisjonsteori ved at foreldrene forventer at datteren skal reprodusere deres utdanningsnivå og sosial tilhørighet. En mulighet er som jeg tidligere har omtalt med utgangspunkt i Inglehart (1990), at kanskje foreldrene er mer

---

materialistiske, mens ungdommene i større grad fokuserer på post – materialistiske verdier der interesse og selvrealisering er viktig.

### **5.3.3 Informantene vil gjerne ha et interessant yrke litt kjapt**

Mange av informantene har ambisjoner om å ta høyere utdanning, og de har ofte et spesifikt yrke de ønsker. Det som kjennetegner mange av dem er at de helst vil ha dette yrket litt kjapt, og de vil helst ikke at det skal koste dem så mye. Dette gjelder i mindre grad de som har valgt allmenn, men det gjelder spesielt de som har valgt andre linjer enn allmenn som gir studiekompetanse. Mange av dem gir også inntrykk av at de vil ha det behagelig frem mot et yrke, og det er flere som planlegger et friår etter videregående fordi de mener de fortjener det etter så mange år med skole. De tror også et friår vil gi dem ekstra motivasjon når de etter hvert skal ta høyere utdanning eller begynne å jobbe. Flere har planer om å reise eller å gå på folkehøgskole under dette friåret, og de gir uttrykk for at dette er viktig for dem. Mitt inntrykk er at dette friåret fungerer som en form for selvrealisering fordi de fleste har planer ut i fra deres egne interesser. Noen få sier også at de håper de kan få et yrke som fører til at de kan ha det behagelig i arbeidslivet også, uten å måtte investere så mye i arbeidet de skal gjøre. De sier det er viktig for dem at de kan få bruke tid på interesser de har på fritiden så et yrke som tar opp for mye tid er noe de ikke ønsker.

### **5.3.4 Informantene har optimistiske forventninger til fremtiden**

Informantene har ofte store forventninger til fremtiden, og mange av dem er bekymret over om de kommer inn på den skolen de vil inn på, om de kommer sammen med de vennene de ønsker å gå på skole sammen med, og om de oppnår de målene de har med tanke på fremtidig yrke. En ting jeg har forstått hos flere av informantene er at de føler et press på at de må nå de målene de har satt seg, og dette gjelder spesielt mål om videregående. Det kan virke i noen tilfeller at informantene ser på videregående som noe de må igjennom, men som de er redd de ikke vil makte. Flere informanter gir uttrykk for at hvis de ikke klarer videregående, har de ingenting å falle tilbake på, og flere informanter synes dette er skremmende. Til tross for dette gir informantene uttrykk for at de ser positivt på fremtiden, og at de er optimistiske i forhold til å nå de målene de har satt seg, men det er tydelig at det også ligger en bekymring for å mislykkes i målene de har for sin fremtid. Selv om mange

virker usikre på valgene de har tatt, virker det som om de har en tro på at det ordner seg, og at det sikkert blir bra likevel. Flere forteller også at om det skulle vise seg at de har valgt feil, eller om de skulle vantrives, så er det mulig å bytte til noe annet. Mulighetene er der, men det kan virke som om informantene ikke er klar over hvor mange muligheter de faktisk har.

## 6. Avslutning

Med oppgavens problemstilling som bakgrunn har jeg gjennom intervjuer og ved hjelp av teoretiske perspektiver på området belyst hva som motiverer nitten 10. klassinger i en klasse på Østlandet i sitt valg av utdanning og fremtidig yrke, og hvilke tanker ungdommene selv har omkring nettopp dette. Utvalget mitt besto av 14 jenter og 5 gutter, så jentene var overrepresentert i studien. Fokuset mitt under intervjuene var å få frem hva det er som har motivert ungdommene til å velge linje på videregående, og hvilke tanker de har omkring høyere utdanning og yrke. Noen av spørsmålene under intervjuene dreide seg også omkring foreldrenes utdanning og yrke for å se om det kunne være en sammenheng mellom hvilke ønsker ungdommene hadde for utdanning og hvilken utdanning eller hvilket yrke foreldrene har. En sammenfatning av svarene ungdommene har gitt er at de vil ha mer utdanning og høyere utdanning enn hva foreldrene har, og foreldrene støtter dem i dette. I noen tilfeller er det også slik at foreldrene har store drømmer og ønsker for ungdommene, noe ungdommene også gir uttrykk for enkelte ganger kan være litt slitsomt.

Alle ungdommene jeg intervjuet har planer og ønsker om videre utdanning på videregående, og mange av dem ønsker høyere utdanning etter videregående. Ingen av dem jeg intervjuet har andre planer eller ønsker istedenfor videregående, og dette har nok sammenheng med utvalget mitt. Siden jeg måtte ha foreldrenes underskrift, og jeg da kun fikk inn 19 underskrifter blant ca 60 elever hadde jeg ikke mulighet til å velge ut informanter, men jeg måtte intervju de jeg fikk inn underskrift fra. Det ideelle hadde vært å hatt et utvalg der jeg i samarbeid med klassestyrer kunne velge informanter slik at det ble mer variasjon i utvalget. Slik ble det dessverre ikke, og siden jeg også måtte ta hensyn til tiden jeg hadde til rådighet hadde jeg ikke anledning til å oppsøke andre klasser og skoler for å forsøke å få flere informanter.

Jeg har i teorikapittelet tatt med sentrale teorier omkring yrkes – og utdanningsvalg. På den ene siden har jeg presentert mer strukturbaserte teorier på dette, som for eksempel Boudon (1973) og Gambetta (1987). Som en slags motvekt til disse teoriene er teorier omkring individualisering, blant annet presentert av Beck (1990). Mitt inntrykk er at ungdommene balanserer mellom begge disse sidene. De er ikke fullstendig fristilte, slik som individualiseringshypotesen legger opp til, fordi de gir uttrykk for at det er viktig for dem

hva foreldrene og andre rollemodeller mener. Men de gir også uttrykk for at det er viktig for dem å velge det de selv vil, uten å velge på bakgrunn av hva andre mener. Ungdommene gir uttrykk for at dette er viktige valg, og da sier de det er viktig å velge noe de tror de kan bli fornøyd med, og som de velger selv.

Interesse og fritidsaktiviteter ser ut til å være styrende for mange av ungdommene når de skal velge videre utdanning og linje på videregående. Mange av ungdommene holder på med en idrett eller har en annen hobby på fritiden som påvirker dem i valg av videre utdanning. De informantene dette gjelder i størst grad er de som har valgt andre linjer enn allmenn som gir studiekompetanse, som for eksempel idrett, naturbruk, og media og kommunikasjon. De dette gjelder minst er de som har valgt allmennfag. De oppgir i liten grad interesse som grunn for å velge nettopp dette. Informantene som har valgt andre linjer enn allmenn som gir studiekompetanse skiller seg ut ved at de i større grad enn de andre informantene gir uttrykk for at de vil ha det mest mulig behagelig på skolen. De oppgir at de vil ha studiekompetanse fordi de vil ha muligheten til å studere videre etter videregående, men de vil ha det behagelig på veien dit. Derfor velger de linje ut i fra fritidsinteressene sine slik at de kan holde på med interessene sine på skolen, samtidig som de oppnår studiekompetanse. Siden dette er en kvalitativ studie er det vanskelig å gjøre dette funnet generaliserbart, men det kan være et interessant grunnlag for videre forskning.

Informantene setter trygghet og stabilitet høyt når de snakker om fremtidig yrke. For de fleste er dette viktigere enn høy status og høy lønn. De fleste gir uttrykk for at det er viktigere at de har et yrke de trives med, og som de synes er interessant. Informantene har positive tanker om fremtiden, og de gir uttrykk for at det blir spennende å begynne på videregående. Valg av utdanning og yrke er et svært viktig valg i livet, så de både gleder og gruer seg til å ta et skritt videre på den noen ganger svingete veien mot et fremtidig yrke. Min konklusjon er i alle fall at informantene virker reflekterte over de valgene de har tatt omkring valg av utdanning, og de valgene de skal ta i fremtiden.

## Kildeliste

- Aktuell utdanningsstatistikk. (2001). *Valg av høyere utdanning*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bakken, A. (2007). Ungdomsskolens klasseskiller. I Å. Strandbu, & T. Øia, *Ung i Norge - Skole, fritid og ungdomskultur*. Oslo: Cappelen.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Risk Society*. London: Sage.
- Boudon, R. (1973). *Education, Opportunity, and Social Inequality*. New York: John Wiley & Sons.
- Bourdieu, P. (1991). *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen*. Oslo: Pax Forlag.
- Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eisenstadt, S. N. (1971). *From Generation to Generation - Age Groups and Social Structure*. New York: Free Press.
- Fauske, H., & Øia, T. (2003). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Frønes, I. (2006). *De likeverdige - Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Gyldendal.
- Gambetta, D. (1987). *Were they pushed or did they jump? Individual Decision Mechanism in Education*. Cambridge: Cambridge University Press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self - Identity. Self and Society in the late modern age*. Cambridge: Cambridge Polity Press.

Gullestad, M. (1996). *Hverdagsfilosofer*. Oslo: Universitetsforlaget.

Heggen, K., Myklebust, J. O., & Øia, T. (2001). Innleiing: Ungdom, stad og meining. I K. Heggen, J. O. Myklebust, & T. Øia, *Ungdom - I spenninga mellom det lokale og globale*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Hernes, G., & Knudsen, K. (1976). *Utdanning og ulikhet. NOU*. Oslo: Universitetsforlaget.

Illeris, K., Katznelson, N., Simonsen, B., & Ulriksen, L. (2002). *Ungdom, identitet og uddannelse*. Roskilde: Roskilde universitetsforlag.

Imsen, G. (2001). *Elevers verden: Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. New Jersey: Princeton University Press.

Island, T. L. (2007). *Fryktløse forbilder*. Oslo: Hovedfagsoppgave i pedagogikk, Universitetet i Oslo.

Korsnes, O., Andersen, H., & Brante, T. (1997). *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.

Krange, O., & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten - ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen.

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal.

Lasch, C. (1978). *The Culture of Narcissism: American life in an age of diminishing expectations*. New York: Norton.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills: Sage.



---

Markussen, E., Lødding, B., Sandberg, N., & Vibe, N. (2006). *Forskjell på folk - hva gjør skolen?* Oslo: NIFU STEP.

Nordli Hansen, M. (2005, 2). Utdanning og ulikhet - valg, prestasjoner og sosiale settinger. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, ss. 133-157.

Nordli Hansen, M., & Mastekaasa, A. (2005). Utdanning, ulikhet og forandring. I I. Frønes, & L. Kjølrsrud, *Det norske samfunn* (s. Kapittel 3). Oslo: Gyldendal.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. New Yourk: Simon & Schuster.

Sewell, W., & Hauser, R. (1980). The Wisconsin Longitudinal Study of Social and Psychological Factors in Aspirations and Achievements. I A. Kerckhoff, *Research in Sociology of Education and Socialization*. Greenwich: JAI Press.

Strandbu, Å., & Øia, T. (2007). Rammer for nye ungdomsliv. I Å. Strandbu, & T. Øia, *Ung i Norge - Skole, fritid og ungdomskultur*. Oslo: Cappelen.

Thagaard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2006). *Kunnskapsløftet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Ziehe, T. (1993). *Kulturanalyser - Ungdom utbildning modernitet*. Stockholm: Östlings Bokforlag Symposium.

## Vedlegg 1, infoskriv til foreldrene

### Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er student ved Universitetet i Oslo og skal skrive masteroppgave i pedagogikk om ungdom og utdanningsvalg. Undersøkelsen vil være under faglig veiledning av min veileder (Professor Jon Lauglo ved Pedagogisk forskningsinstitutt). I den forbindelse ønsker jeg å intervju 10 gutter og 10 jenter i 10. klasse om deres tanker omkring deres videre valg av utdanning. Undersøkelsen skjer med tillatelse fra skolen under forbehold om samtykke hjemmefra. Jeg kommer i intervjuet til å spørre om:

- Hvilken linje på videregående de har tenkt til å velge.
- Hvorfor de ønsker å gjøre nettopp dette valget.
- Om de har noen tanker omkring videre utdanning eller yrke etter videregående.
- Foreldrenes yrke og utdanning.

Intervjuet vil ta ca 30 – 45 minutter og vil gjennomføres på skolen, og et tidspunkt blir valgt ut i fra det som passer best i forhold til timeplanen. Den som blir intervjuet, kan når som helst trekke seg fra undersøkelsen underveis dersom han eller hun skulle ønske det. Jeg ønsker å ta opp intervjuet på bånd, men dersom den som blir intervjuet synes det er ubehagelig og ikke ønsker dette, er det helt greit.

Siden jeg ønsker å intervju elever i 10. klasse, må jeg ha foresattes samtykke på dette, men det er selvfølgelig opp til eleven å si ja eller nei selv om de foresatte har gitt sitt samtykke.

Resultatene av prosjektet vil bli publisert som gruppedata, uten at den enkelte kan gjenkjennes.

Prosjektet forventes å være avsluttet til august 2008. Etter at prosjektet er avsluttet vil opplysningene bli anonymisert og lydbåndopptak makulert.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S

### Det er fint om dere kan fylle ut svarslippen og levere den innen onsdag 27.02.08!

Om dere har noen spørsmål om undersøkelsen, kan dere kontakte meg (jeg har telefon 95948470 og elektronisk post k.grinderud@gmail.com).

På forhånd takk.

Med vennlig hilsen

---

Kristine Grunderud

Pedagogisk forskningsinstitutt

Universitetet i Oslo

Veileder: Professor Jon Lauglo, Pedagogisk forskningsinstitutt

---

Jeg samtykker ☐

Jeg samtykker ikke ☐

Til at

\_\_\_\_\_ (elevens navn) kan være med i  
undersøkelsen.

Underskrift: \_\_\_\_\_

## Vedlegg 2, intervjuguide

### Intervjuguide

**De opplysninger du gir, vil bli behandlet fortrolig. Det vil ikke bli påført notatene fra intervjuet noe navn eller nummer som kunne brukes til å identifisere deg som person med de svar du gir.**

1. Du går nå i 10.klasse og skal velge linje på videregående. Hva har du tenkt til å velge?
2. Hvor sikker er du i ditt valg?
3. Hva ville du ellers ha valgt?
4. Hva er det med den linjen du har tenkt å velge, som gjør at du har lyst til å gå på akkurat denne linjen?
5. Hva har du på 2 og 3 plass?
6. Hvorfor?
7. Hva tenker du videre etter videregående? Har du tenkt noe på videre utdanning, eller har du tenkt til å begynne å jobbe?

8. Hva har du mest lyst til å gjøre? Hva er ”drømmejobben”?

9. Hva jobber foreldrene dine med? Vet du hvilken utdanning de har?

10. Hva tror du påvirker deg mest til å velge akkurat det valget som du tar angående utdanning og fremtidig mulig yrke?

- Egne interesser
- Venner (hva dine venner vil velge, og råd fra venner)
- Familie (råd fra foreldre, søsken, andre familiemedlemmer)
- Media, tv-programmer, reklame etc.
- Skolen (råd fra lærere eller andre på skolen, informasjon gitt om videregående utdanning)
- Mulighetene du tror du vil få i arbeidsmarkedet når du blir ferdig med din utdanning.
- Andre hensyn eller kilder til informasjon og råd, som har betydning?

11. Trives du på skolen?

### **Vedlegg 3, skjema ungdommene fikk under intervjuene**

- Egne interesser
- Venner (hva dine venner vil velge, og råd fra venner)
- Familie (råd fra foreldre, søsken, andre familiemedlemmer)
- Media, tv-programmer, reklame etc.
- Skolen (råd fra lærere eller andre på skolen, informasjon gitt om videregående utdanning)
- Mulighetene du tror du vil få i arbeidsmarkedet når du blir ferdig med din utdanning.